

(0/45)

PERIODICH QUINZENAL, ARTISTICH, LITERARI Y CIENTÍFICH

Any XII

Barcelona, 15 d'abril de 1891

Núm. 258

PREUS DE SUSCRIPCIÓ				Fundador: Carlos Sanpons y Carbó			PREUS DE SUSCRIPCIÓ, PAGANT EN OR		
	ANY	SEMESTRE	TRIMESTRE	DIRECTOR			ANY	SEMESTRE	
Espanya	15 pessetas	8 pessetas	4'50 pessetas	FRANCESCH MATHEU			Cuba y Puerto-Rico	5 pesos forts	3 pesos forts
Països de l'Unió Postal	20	11		Redacció y Administració: Gran Via, 220.			Filipinas, Mègich y Riu de la Plata	6	3'50
Números solts, 1 pesseta. — Los extraordinaris á preus convencionals. Se publica'ls dias 15 y últim de cada mes.							Anuncis, á preus fixos. Per los extrangers dirigirse als Srs. Saavedra, germans, Taitbout, 55, Paris.		

DON NARCIS OLLER, PER THOMÁS PIJOLIU.

CRÓNICA GENERAL

Tot creixent l'interés y l'espectació pública á mesura que per les discussions del Congrés se van fent més evidents les farses de les darreres eleccions de diputats, y tot creixent l'estupor dels que de bona fè creyan en la tal promesa sinceritat electoral, á mida que'ls pares de la pàtria que forman en la majoria van acceptant y votant per *companys* seus als que realment son los més dignes d'anomenarse tals, d'una altra banda també's sollicitan totes les mirades y tota l'atenció, y un no's pot excusar de girar-hi'ls ulls, perque's tracta de problemes difícils, però interessantíssims, que han de tenir algun día la deguda solució, y que mentres tant poden portar complicacions perilloses pera l'actual estat de la societat y pera la tranquil·litat pública, qu'es element necessari de prosperitat y benestar; ja s'enten que'ns referim á la qüestió social, ara més que may debatuda y ara més que may també plantejada en termes que fan pensar seriament en la urgent necessitat de procurar los medis d'evitar conflictes ulteriors. La classe treballadora, que generalment no es escoltada, que tal vegada no té rahó sempre que s'exclama, però que'n sol tenir molt més sovint de lo que sembla, té'l privilegi d'atraure sobre sí l'atenció del mon en aquests dies propers al primer de maig, y no's preocupan alguns tant de lo que cal fer en favor de la desvalguda classe, com de lo que fora capassa de fer aquesta en un tancar y obrir d'ulls, si perdía l'esperansa de fèrse valer ab bones rahons y, sobre tot, si perdía aquella temperancia que la fá cada punt més respectable y que li guanya'ls elogis més ó menys franchs de sos enemichs matexos, especialment en vigílies del *terrible día* de la festa universal dels obrers. ¿Aquest any, á semblansa del any passat en la majoria de les poblacions, se limitarán los treballadors á demanar ab bons termes lo que creuen merèxer, ó se extremarán les coses impedint que s'acabe la festa en pau? Les autoritats se refian de que hi haurá ordre, y amenassan ab pegar fort als que intenten perturbarlo; nosaltres confiem més qu'en altre cosa en la cultura y en la sensatés dels obrers, y creyem que ells sabrán adoptar lo partit que mellor convé á sos propis interessos y als de totes les classes en general.

* *

En que no més fos pera retraure una altra vegada la bona memoria del malaguanyat escriptor En Pau Bertran y Bros, nos vindria de grat donar compte, á despit de lo passada qu'es la nova, de la solemnitat necrològica celebrada per la Lliga de Catalunya en la vetlla del darrer dia de mars. Hi llegí un poètic discurs d'obertura'l senyor Valls y Vicens (don Joseph Marfà), vicepresident de la Lliga, é immediatament lo mestre en gay saber senyor Franquesa, amich y condexible del finat, doná lectura á la notable necrologia que li havia estat confiada, en la qual feu ressortir les envejables qualitats de son biografat, com á home, com á poeta y com á folklorista; després doná á conèxer lo senyor Bassegoda (B.) una delicada elegia composta pe'l seu germá don Ramon Enrich, titulada *En la mort del poeta Bertran*, y una altra poesia original del difunt escriptor; lo senyor Valls y Vicens (don A.) llegí també una seua elegia, y'ls senyors Flos y Blanch dues de les més preuhades composicions poètiques del senyor Bertran, ab quines lectures se doná fi á tan agradable com aprofitada vetllada.

Pochs dies després, la Societat econòmica de Amichs del País honrava la memoria dels insignes juriconsults, ex-presidents de la matexa, don Felip Vergés y don Melcior Ferrer, ab una sessió en lo Palau de Ciències. Presentes les autoritats civils y eclesiàstica, doná compte'l senyor secretari del acort de celebrar aquella festa, y á seguiment llegí un magnífich treball necrològich lo doctor don Manuel Durán y Bas, degá de la nostra Facultat de Dret;

pronunciaren després oportunes paraules los excellentíssims senyors Bisbe y Gobernador civil, y cloqué la sessió ab son correcte parlament lo senyor president de la Associació iniciadora del acte, ben justificat per més d'un concepte.

* *

Encara una altra solemnitat, que ha de trobar cabuda en aquestes planes: la recepció del erudit P. Llanas com á membre de la Real Academia de Bones Lletres d'aquesta ciutat. Lo discurs d'entrada llegit pe'l novell acadèmich es una notable monografia sobre les ciències arqueològiques considerades com á auxiliars pera'l mellor estudi de la geografia catalana-romana, haventli contestat á nom de la docta Corporació lo senyor don Joaquím Rubió y Ors, ab un falaguer y nutrit discurs que llegí en aquell acte'l jove acadèmich doctor Rubió y Lluch. Finalment, se doná possessió al Rvnt. P. Llanas de son silló de acadèmich, formalitat que's verificá ab totes les ceremonies reglamentaries.

* *

La Associació dels Felibres de Montpeller nomenada «Felibrige latín» anuncia als escriptors y poetes de Catalunya, que poden obtar als premis oferts pera distints treballs en vers ó prosa, 'ls quals serán donats en lo certámen que celebrará'l día disset del pròxim mes de Maig.

* *

Si podria semblar migrada la cullita literaria de aquesta quinzena, no's dirá axí atenent á la qualitat de les obres publicades: no'n sabem més que tres, que valen, però, per més de quatre. Son: un bellíssim aplech, ab lo títol de «Juventut», que ha fet de ses «primeras poesias» nostre estimat colaborador don Bonaventura Bassegoda; lo tercer fascicle de les «Monografias de Catalunya», que vé publicant ab lloable zel y desprendiment lo jove escriptor senyor Reig y Vilardell, comprenent aquest fascicle la monografia de la ciutat de Barcelona ilustrada ab varis grabats; y ultimament, los treballs dels senyors Rvnt. P. Llanas y Rubió y Ors, llegits en la recepció més amunt esmentada.

* *

Una pèrdua ben sensible es la que ha sofert la nostra terra ab la mort del doctor don Joan de Rull y Xuriach, degá de la Facultat de Medicina y vice-Rector d'aquesta Universitat Literaria.

A Fransa's planyen de la mort de M. Pouyer Quartier, un dels més ilustres y decidits capdills dels proteccionistes, que cada día's fan respectar més de sos adversaris.

Del atentat que costá la vida á M. Beltcheff, lo ministre d'Hisenda del Principat búlgar, se creu ab sobres de fonament que anava contra'n Stambouloff, president del Consell y capthost del partit nacional, á qui miran de reull los enemichs de la Bulgaria independent y lliure.

ENRICH LAPORTA.

NOSTRES GRABATS

Don Narcís Oller.

Véjas l'escrit que publiquem en aquesta matexa plana.

Pluja d'abril.

Cada gota'n val mil, diuen; però axò deu ser al camp, que lo qu'es á ciutat, ab poca'n tenim prou. O sinó que ho diga aquesta figureta: ¿de què li serveix á n'ella aquesta pluja enfadosa?... Ens equivocavam: á n'ella li serveix per cambiar de trajo y de maneras y per lluhir gracias que no s'atreveix á treure'ls altres días.

Lo pintor de porcellanas.

Es lo tipo d'un home felís, treballant á casa seva, ab certas pretensions d'artista, guanyant lo justet per viure, y omplint tot l'any la porcellana de flors y d'aucells, de manera que la primavera no se li acaba may. Aquest tipo ha sigut trasladat sobre la tela per Offerman en lo quadro qu'avuy reproduhim.

Paisatge.

Es d'un dels nostres pintors més estimats, de don Joseph Masriera, mestre en l'art de portar á la tela la frescor y la poesia de la Naturalesa. Bé ho proba aquest quadro, que per altra part es prou conegut del públich barceloní per haver figurat en una de nostras Exposicions; l'impressió del bosch, ab sas ombres y claps de sol, hont lo descans es tan agradable, está interpretada en aquesta composició de la manera més justa, com pot véures pe'l grabat, á pesar de faltarli naturalment l'aliciet del color.

La renyina.

Lo grabat que donem avuy en las dues planas centrals reproduheix un dels quadros més famosos del ilustre Meissonier, qual mort plora encara lo Fransa. La escena está magistralment composta y las figuras estudiadas ab una conciencia estricta y un art superior. Es un dels quadros qu'han alcansat més alt pieu, haventsen pagat sumas fabulosas.

Bombollas de savó.

Las escenas de criaturas sempre son agradables; per axò los pintors que las estudian venen bé y depressa sos quadros, que's reproduhexen en ilustracions y revistas, com li passa al autor del que copiem en aquest número.

Sabadell. La Bisbal.

Los dibuxos primers corresponían á articles publicats temps enrera per lo senyor Real. Los segons acompanyan al que insertem en aquest mateix número.

DON NARCIS OLLER

Algun de nostres abonats podrá dir:—¿Lo retrato de l'Oller? Si ja l'havía publicat l'any 83 aquesta ILUSTRACIÓ.....—Es veritat: allavors varem darlo ab motiu de la aparició d'un llibre seu, que, com tots los que ha donat al públich, tingué un bon èxit, en aquest país hont ab tanta pena's venen las publicacions purament literarias.

Però d'allavors ensá ha crescut tant lo renom de nostre estimat novelista, ha sigut tan llegit y alabat, no sols entre nosaltres, sinó en los païssos hont sas obras han sigut traduhidas, qu'avuy, al aparexer la millor y més trascendental de las sevas novelas, hem cregut oportú honrar nostras planas ab un nou retrato del autor de *La Febre d'Or*, pagant al mateix temps un tribut d'admiració y de simpatia á son talent, qu'ha sabut en son últim llibre fotografiar una època y una societat, de tal manera, que s'hi troba vivent la Barcelona del 81.

No som certament nosaltres los que hem de fer l'elogi de l'Oller ni del seu llibre, puix tot lo que'n diguessem podrá semblar, no sols ceguera de l'amistat, sinó reclam de l'editor. Afortunadament tots los elogis ja'ls han fet los altres, y en diaris y revistas poden véures articles y estudis sobre'ls dos volums sortits de *La Febre d'Or*, á la que tots reconeixen un mèrit superior y una gran importancia. Però encara hi há un altre jutge en aquestas materias, y es lo públich, lo lector; donchs bé, aquest jutge ha donat ja la seva sentència decisiva: ha agostat lo primer volum de *La Febre d'Or*, que'ls llibreters buscan per tot arreu sens trobarne un sol exemplar, y qual reimpressió's hem vist obligats á fer pera atendre á la demanadissa.

Aquest èxit d'un'obra de literatura en lo nostre país, es extraordinari, y l'autor que'l consegueix ja pot ben dir qu'ha posat lo dit en la llaga. Y en aquest cas, com que la llaga encara es viva, l'no-

lista produheix la natural coïssor, y'l públich, al aplaudir-lo, no fá més que respirar per la ferida.

Lo retrato que donem avuy en la nostra primera plana, es, donchs, lo d'un novelista qu'aconsegueix lo cim de la seva gloria; qu'ajunta en una sola obra la perfecció artística ab l'interés dramátich, y conomou una societat ab la pintura magistral de sos defectes y sas bojerfas.

La novela y'l novelista son catalans. ¿Se necessita més per motivar la publicació d'un retrato?

M.

UNA RONDALLA POPULAR

No es cosa molt fácil recullir rondallas; s'han de aprofitar las ocasións quan se presentan, y sovint lo folklorista ha de fer com aquell que no li interessan gayre pera que no s'estronqui la deu quan l'ha trobada. ¡Ha durat tan de temps lo menyspreu dels *qüentos de la vora del foch!* Per aquest motiu, lo qui ne sab algun lo conta solzament á qui pot interessar, á la maynada, y si veu que un *cos gran* s'hi entusiasma, té de suposar, ó bé qu'es un *albat* disfressat, ó bé que'l foraster que vol saborejar rondallas es un barceloní mofeta, que's creu que tot li está bé, però que fá molt de fástich.

En fi, que s'ha de tenir certa mònita pera enquirbirse entre'l públich qu'encara aplaudeix las rondallas, sobre tot si's volen cullir ab tota llur frevor característica. Axís com la cansó s'ha de copiar sentintla cantar, pera que resulti exacta la copia, la rondalla s'ha de copiar sentintla contar pera la maynada.

Tant pera copiar las cansons y rondallas, com pera recullir tradicions y preocupacions, es molt recomanable l'ús de la taquígrafia, no solzament per la millor exactitut de la copia, sinó pera evitar menos la curiositat y fer menos extranyesa als senzills arxivers del Folk-lore. L'ideal es que pugan recullirse aquestas preciositats sense que ningú se'n adoni: es quan se troban més arrodonidas, més puras, més acabadas; mes ja que no sia sempre possible aquest escamoteig—algun cop pot ferse—s'ha de procurar acostarse al ideal, procurant no esquerpar als dòcils rondallayres ó cantadors.

Las rondallas tenen llur forma especial, com las cansons, sols que aquestas tenen la ventatja d'aferarse millor en la memoria per medi de la rima, del metro y de la tonada, además del argument ó desenrotlló successiu de l'acció. Heusaquí per què interessa més en las rondallas no distreure al narrador moventli l'atenció per altre costat, tant més quant no he trobat encara ningú que's cregués saber contar rondallas, mentres que ab una mica de veu y d'orella, tothom sab cantar y's creu saberne.

Per totas aquestas consideracions, que crech molt oportunas avuy que la ciencia de la tradició oral ha adquirit tanta ufana, m'atrevesch á presentar als lectors de LA ILUSTRACIÓ CATALANA una mostra de la meva cartera, recullida á montanya, á la falda del Montseny. Las circunstancias especiales de lloch y d'ocasió feren que la dòna que contava la rondalla no pogués endevinar que jo la escrivía. Assegut en mon improvisat escriptori, dexí córrer la ploma á impuls de mon desitj de seguir la veu de la narradora, en compte de acabar un altre treball de ben diversa mena.

No hi he retocat res substancial ni en lo fondo ni en la forma; no hi há sinó alguna repetició innecessaria suprimida.

Mentres la estava copiant, recordava haverla sentida contar en ma infantesa, no sé si del tot igual. Lo de la Mort, ab los llums que representan la vida dels mortals, no m'es nou. Y recordant, recordant, tinguí present que Andersen té un *qüento bellíssim*, titolat: *Historia d'una mare*, ahont se conta que la Mort té á la seva disposició las vidas dels

mortals en arbres y plantas que mata ó dexa viure segons lo voler de Deu. ¿Havía sentit Andersen alguna rondalla semblant á la que recullirem en lo Montseny? ¡Quí sab! ¡Quántas aus cantan aquí que s'han fet sentir á Alemania, á Egipte ó á Palestina! ¡Y quí sab d'ahont vé aquesta veu inextingible que s'anomena tradició oral!

Que ho busquin los que hi entenen. Dintre del Folk-lore no só més que un taquígrafo més ó menos entusiasta.

S. FARNÉS.

LO CARBONER

Una vegada era un carboner molt pobre, que tenia molta canalla. Tot s'ho havia de menester per ells, y anava molt mal cuydat. Y un día que no li quedava res pera menjar, perque tot los ho va tenir de donar, va dir que ben jurava que'l día que pogués anar á bosch y fer una saca de carbó's menjaria una gallina sencera ell tot sol.

Un matí va sortir molt abiat á bosch, y era molt dematí que ja tenia la saca de carbó feta, y va fer lo que havia promès.

Va agafar una gallina, la va matar y la va posar al foch á coure, dintre d'una olla.

Y mentres s'anava cohent, va passar un gran senyor, molt ben montat, ab ricas espuelas y gran capa, y li va dir:

—Deu lo quart, lo carboner.—

Ell que li respon:

—Deu lo quart, lo cavaller.

—¿Me voldríau donar de la gallina que's cou en aquesta olla?—

Lo carboner va mirársel molt enfastigat al veurel tant ben vestit y que li pidolava lo que era seu, y li va dir que nó.

Y quan ja la tenia cuyta y se la anava á menjar, se va presentar un altre senyor ab un cavall sech y vestit molt pobrement, y li va dir:

—Deu lo quart, lo carboner.—

Ell que respon:

—Deu lo quart, lo cavaller.

—¿Me voldríau donar de la gallina que teniu dintre aquesta olla?—

—¿Quí us ho ha dit que'm cohía una gallina? Un sol día que vull passármela bé, ja tothom sab que'm coch una gallina.—

Y li va dir:

—¿Quí sou vos?—

Y'l cavaller li respon:

—Soch la Mort.—

Y ell li va dir:

—¡Ah! ¿sou la Mort? Donchs, sí. Vos ne donaré de molt bona gana, perque la Mort es lo més just que hi há al món, que tant me vindrá á buscar á mí com al més rich.—

Y's varen posar á menjar la gallina'l carboner y la Mort.

Acabat de menjar y beure, la Mort li va dir:

—¿Què vols? ¿Què't fá falta? Jo t'ho puch donar.—

Y ell que diu:

—No més me fan falta diners, perque tinch molts fills y una bona dòna.—

Y la Mort li va dir:

—Serás servit. Jo t'enviaré lo que demanis.—

Però'l carboner no gosava á demanar.

—¿Ne tindrás prou ab tota la teva casa plena?—

Y ell va dir que sí.

Y la Mort li va dir que quan arribaria á casa seva la trobaria tota plena de diner, que no hi podria entrar.

Y va arribar á casa seva, y tot va trobarho com la Mort li havia dit: totas las cambras plenas de diner. La seva dòna era fora y las criaturas jugavan al portal. Las va agafar y va portárselas á una botiga pera vestirilas, y las vá vestir com á ricas, y ell també.

Y quan va arribar á casa seva, la dòna vá quedar tota admirada, y va dir:

—¡Ay! ¡pobre de mi que l'home se m'ha tornat boig! ¿D'ahont has tret tot axò?—

Y ell que li diu:

—Mira, calla y no t'hi enfundis, perque tot axò es ben nostre. Es una sort que he tingut.—

Y també la va fer anar á la botiga á vestirse per l'estil com anava ell, y allí va vestirse y arreglar-se bé.

Y arreglada que va ser, varen procurar pera ferse una gran casa, y's donavan molt bona vida, y tot lo día anavan en cotxe.

Després d'axò, al cap de temps, la Mort va anar á veurel, y li va dir:

—Mira que no fas més que gastar diners, y per molts que'n tingas se t'acabarán. Es menester que fassis un ofici ó altre. Digas quín ofici vols fer, y tot desseguida te'n passaré mestre.—

Y'l carboner no sabia què respondre, y ella li va dir:

—¿Vols fer d'adroguer?—

Y ell va dir:

—No sabent d'escriure, la gent me quedaria deure, y com que no ho assentaria, tot ho perdria.—

Y la Mort que li diu:

—¿Vols fer d'apotecari?—

Y'l carboner li respon:

—Com que no sé de llegir, no podria llegir las receptas, y donaria una medicina per altra.—

Allavors la Mort que li diu:

—Donchs te'n diré un altre que no podrás refusar perque no haurás de llegir ni escriure.—

Y li va proposar de ser metje.

Ell li va dir que no'n volia ser perque no sabria fer receptas, y la Mort li va dir que no tindria de receptor, que ja li explicaria com ho hauria de ferho, que curaria sense remeys.

—Quan d'una casa vingan á buscarte, mira darra la porta si'm veus á mí; y si m'hi veus, per pacífich que estiga'l malalt, donalshi pressa pera que'l fassin confessar y combregar, perque será que se haurá de morir. Y quan no m'hi vegis, per més dolorós que sia'l mal, dígalshi que no li fassin cap remey, que'ls hi asseguras que no's morirá. Y com ho endevinarás tot, de per tot arreu vindrán á buscarte.—

Ho va fer axís, y com sempre ho encertava, de totas las parts del món l'enviavan á buscar y ab una visita ja'n tenia prou, y guanyava molt de diner.

Al cap d'alguns temps, la Mort va anar á veurel y li va dir que ja que l'havia anat á veure dos cops á casa seva, que desitjava que ell anés un cop á casa de la Mort.

Va anarhi, y la Mort li va ensenyar molts armaris ahont hi havia tot de llums; los uns feyan bona cara y d'altres s'anavan acabant, y va preguntar á la Mort qué eran aquells llums, y ella que li respon:

—Son las vidas dels homes.—

Y últimament li va ensenyar un llum que s'acabava per punts, y li va dir que aquell era la seva vida, que correués á casa seva y que's confessés y combregués, que moriria á las pocas horas.

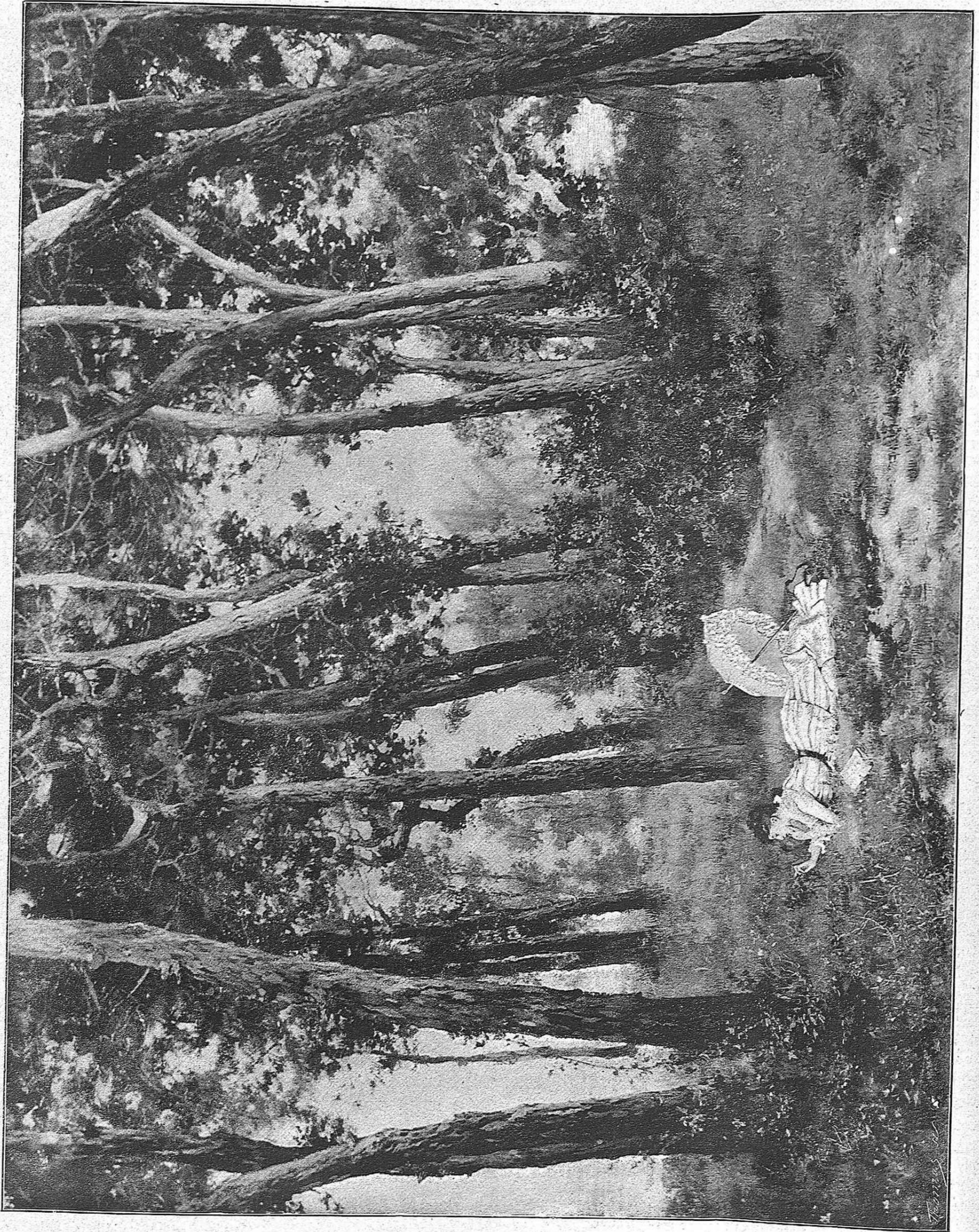
Ho va fer. Va arribar á casa seva, y va dir á la seva dòna que correués á buscar un capellá, depressa, depressa. Y la seva dona va dir:

—¿No ho deya jo que'l meu home era boig? Ara diu que vol confessarse y combregar estant bó.—

Però al veure que tant se desficiava, l va creure.

Y axís que va haverse confessat y combregat, va morir tal y com la Mort li havia dit.

Y á darrera la porta hi há un fús: acabat, amen Jesús.

PAISATJE, QUADRO DE JOSEPH MASRIERA.

PLUJA D'ABRIL

LO PINTOR DE PORCELLANAS, QUADRO DE F. OFFERMAN.

LA VIOLETA (1)

Clareja la matinada;
saluda al sol la oreneta,
y al terme de sa jornada
una gota de rosada
s'atura en la violeta.

S'estremeix ab alegría
la floreta á son bes fret,
y exclama: «¡Benhaja'l día!
La rosada'l cel m'envia;
avuy no patiré set »

Rendida una papallona,
més tart en la flor descansa;
ab sas alas la corona,
un y dos besos li dona
y altre cop al vol se llansa.

Y la viola agrahida,
desitjantli bon camí,
millor sort y llarga vida,
murmura: «'L món no m'olvida;
¡encara hi há un bes per mi!»

Cap-al-tart, quan la carena
trunca l'últim raig del sol,
quan la nit s'exten serena
y son cant de goig y pena
canta al lluny lo rossinyol;

en tant que la tarde fina
y en tant que la testa inclina
tot dormintse la violeta,
crusa al bosch una fadrina,
s'ajup y cull la floreta.

Y exhalant la essencia pura
derrer esplay de son cor:
«¡No m'han olvidat!—murmura.—
¿Què més desitja una flor?...»
S'acluca, s mustiga..... y mor.

APELES MESTRES.

NECROLOGÍA

DE

DON PAU BERTRAN Y BROS

(Acabament.)

En nostras conversas barrejàvas molt sovint un jovenet castellá, nerviós, comunicatiu, etern regirador de llibres, docte en tota materia, memoria única, erudició portentosa y ja á sos quinze anys una verdadera eminencia. Crech que dir axò ja es anomenar á En Menéndez Pelayo. Y era impossible que aqueix investigador per excelencia, 'l que llavors ja era crítich notable y avuy sense dubte lo primer de tot lo món, tingués al costat seu y dexés d'endevinar lo que podí fer un poeta nascut per serho de debò y un condexible dotat de grans aptituts pera profundisar en qualsevol estudi qu'emprenqués. Per axò fraternisaren desseguida los dos escriptors, que ja llavors En Menéndez escrivia, y sa amistat franca y sancera se mantingué y s'ha mantingut en mútua correspondencia fins ara.

Y es qu'ab sas condicions naturals En Bertran, á despit de son dexament y comunicació tardana, cada amich qu'adquiría tenia'l secret de fersel tot seu per sempre més. Atreya sa modestia inverossímil, la més gran que jo he conegut may y exagerada fins arribar al menyspreu y aborrimient de tot lo seu; una ingenuitat més angelical que de noy, y una moralitat severa que'l feya escoltar ab fástich tota conversa verda ò imprudent. May la calumnia tacá sos llabis, ni destilá'l fel per sa boca; fins rebutjava l'ironia ò la broma indiscreta, fentse'l desentès ò

(1) Extrieta de *La Garba*.

girant hábilment la conversa quan la boyra's dirigía cap aqueix cantó.

Ja he dit que sa concentració ho era no més aparent; axís es que dintre'l cercle de sos amichs se manifestava franch, obert, y fins devegadas enrahonador y amich de discutir. Conexíam y repetíam los madrigals y sonets que *La Renaixensa* continuava publicant, ò celebravam las *Corrandas populars* qu'havía recullit en son poble y entaulavan interminables discussions sobre materias literarias. Casi sempre's resumían en un diálech entre En Menéndez y ell, y era de veurels oposantse arguments y acalorantse, per graus com l'impetuosa eloqüencia del un, plena d'un devassall de probas y de citas y de noms, lluytava contra l'imperturbable calma del altre, sostinguda ab un vigor de lògica y una fermesa de raciocini envejables. En Bertran, ab sa veuheta prima y tremolosa sabia molt d'argumentar y sostenir una defensa.... «Jo tindré pocas ideas; però las tinch ben arreladas», solía dir molt sovint; y en efecte, no era feyna fácil la d'esmenarli conceptes formats y de que'n tingués convicció plena.

Però si ja nostras passejadas y nostres reunions eran tot son mellor goig, y no'ns calía dubtar del afecte que tots los companys li merexíam, altres sers hi havia ab los qu'estava lligat ab unió més íntima y als que no oblidava may, per més que no'n parlés gayré per no haver de fer gala de sos sentiments més delicats. Cada dissabte acostumava faltar á la llista de nostra companyia, y fins al cap de dos ò tres días no se'l tornava á veure: era qu'havía fugit de Barcelona pera anar á repassar son niu, son poble, son Collbató. Una setmana li semblava una eternitat de temps, si havia de passarla sense veure sos pares, sa mare sobre tot, per qui sentía verdadera idolatria, sos germans, sa casa, sos collbatonins, que se sentían tots cofoyes de tenirlo per fill del poble. Devegadas l'ausencia's prolongava y passavan vuyt días, quinze días, sense saber res de tal Bertran; al fi comparexia, callava davant los falsos motius y reticencias ab que nosaltres fingíam descubrir la causa de sos viatjes y seguía venint com abans fins que al tornar la setmana, lo desaparició's repetía y alguns colps no per durar setmanas sino mesos. «¿Pero qué se hace este Bertran?—deya una d'aquestas vegadas en Menéndez Pelayo;—si no vamos á arrancarlo de su Montserrat, el mejor día oimos decir que nos lo han petrificado.»

*
**

¿Y que s'havía de fer? Ahont havia d'anarsen en las sevas continuas escapadas, sino á barrejarse entre'ls seus, á escalfarse en la llar del *casal de sa nisaga*, arrapat al peu de la santa montanya adorada per tots los catalans

com una mota d'espigol
dessota un roure gegant,

á rabejar sa fantasía en la font abundosa de totas sas inspiracions, y á espigolar corrandas y cansons y llegendas, comensant á apilotar ab verdadera tasca de formiga aquella colecció de tresors populars que havían de formar després sa obra predilecta? Constancia y activitat exigían aqueixos últims traballs, y abiat me vaig convencer de que tots nos havíam errat judicantlo depressa, porque aquellas qualitats las sabia treure en Bertran quan convenía.

Cada estiu, al lliurarme de la fexuga càrrega de mas llissons, tenia la costm, que vaig continuar per vuyt ò deu anys, de llensarme al camp tot sol, no ja precisament á cercar impresions, sino á respirar bé, á conexas á Catalunya, á fer excursions individuals á qualsevol punt, sens altre objecte que'l d'enfortir las camas y escampar la vista. Cada excursió terminava ab una visita: la de pujar als singles de Montserrat, á saludar la Verge de Catalunya. Una d'aquexas vegadas vaig passar per Collbató; En Bertran vingué ab rèbrem fins ab certa cortesía, però

ab sa fredor primera, no ab la expansió que jo demanava á fora. Al despedirnos, vaig enfilarme contrariat per la carena de la montanya planyentme d'aquella axutor y mitx desconfiat de sa amistat y afecte. Moltas vegadas vaig recordar á la nit aquella estranya acullida; *cosas d'ell!* pensava entre mi, boy adormintme. Mes al endemá, á punta de día—á Montserrat tothom se lleva dematí—lo primer ab que'm vaig topar al dexar la celda fou ab un minyó robust, calsat d'espardenya, l'arma al coll, lo cap viu, la mirada lluhenta. Al acte no'l conexía: era En Bertran, que m'estava á la guayta y que havia pujat á las foscas pera servirme de guía, de company y si convenía de defensa.

Una altra vegada, fent lo mateix camí, lo vaig sorprendre á Collbató entre una colla de vehins en llarga conversa animada, plena de acudits y tenint á tothom sospés de sa paraula. Semblantme tot un altre ab aquellas expansions, me l'ascoltava també embadalit, fins que adonantme de que'l sol tombava á la posta y'm convenía ser al Monastir aquell mateix vespre, «Vina, no t'espantis; ja hi serás», me va dir al ferli veure lo tart qu'era. Y jo no sé per hont me va dur; una tasquera pedregosa y esborancada, una rampa per hont sols deuen passarhi gats masquers, tres ò quatre enormes rocas en que no hi há més que just lo clotet per apuntarhi la mà y'l peu, y honla més petita relliscada costaria la vida, y ja'm trobava á mitx camí de Montserrat: á la mitja hora ja vey la capella de Sant Miquel. Esbufegant, amarat de suor, li vaig donar las gracias mentres tranquilament se'n tornava esllavisantse per aquell abisme; però interiorment vaig jurarme no tornar lo á escalar may més.

Y donchs, ¿què s'havía fet d'aquell encongít de Barcelona, carácter tímit, expresió lligada y fins sensibilitat extremada á qualsevol cruor del temps? ¡Ah! es que la ciutat no era son centre, y s'hi trobava com un arbre trasplantat, com un aucell en la gabia, pera recobrar tan sols sos moviments al tornar ahont havia nascut y ahont tots lo volían. «Me dius peresós, y soch molt actiu, per més que t'en rigues», m'escrivía en una carta, y al fi vaig acabar per veure qu'axò era cert. Sembla impossible lo transformat de genit que se'l trobava en son poble: ell havia creat un teatret, y era son primer actor; ell era'l secretari del Ajuntament; á ell se dirigían totas las consultas de la gent que passavan desoris; ell, poch á poquet y ab sa conversa insinuant, anava infiltrant com la goteta de aygua en la roca las ideas més nobles en la gent menos instruhida, fins á encomar en alguns sa afició al catalanisme y á recullir cansons; ell, en fi, quan los fets de la guerra civil s'ho van dur, surtí á guanyarse'l grau de *cabo*, tot anant á empaytar los carlins prop de Collbató. «¡Y creguim, me deya'l capitá de la colla, En Pau era'l més valent de tots!»

Axís, ab sos serveys de tota mena, acabá perque tothom li degué favours y quedés subjecte á son manament y voluntat; per axò podia repetir sense vanitat lo qu'ell m'havía dit: «Si algun día axecava una partida, me seguiria tot Collbató.»

En mitx d'aquell benestar, qui ab més delicia se'l contemplava era sa bona mare, una dòna petita, secardina, viva, atrafegada, tota nervis, tota ánima. ¡Quína complascencia no sentía al saber que'ls diaris publicavan cosas d'En Pauet, que tothom lo volía, qu'ell disposava en pes de tot lo poble! ¡Quántas esperansas no havia posat en ell pera sa vellesa! Viuda al poch temps, ella, bellugantse com una fura, atenant á tot, basquejantse, trobá prou foras pera sostenir sa modesta casa, criar y educar á sos sis fills y fins lo goig de veure ab carrera als dos majors y al hereu avuy día catedrítich de Figueras y un dels primers llatinistas de Catalunya. Pera quan los anys la fessen desdir, posava sa confiansa ab En Pauet. ¡Pobre mare! ¡quí li havia de dir la desventura que li esperava!

*
**

L'única contrarietat que sentia nostre Bertran á Collbató era la de no poguer tenir á prop á sos companys d'estudi y, anyoradís per temperament com era, punxaval molt sovint lo desitj y venia á Barcelona, ahont també'l reclamava sa carrera. Ja llavors sos amichs eran numerosos; ja'ls redactors de *La Renaixensa* sabian quí era l'incògnit foraster que'ls havia tan temps fet obsequi de *corrandas* y de composicions originals; ja l'havia felicitat per sas aficions folkloristas l'ilustre mestre en Gay Saber don Marian Aguiló, per qui sentia En Bertran admiració especial, complaventse en recitar de memoria moltes de sas composicions; ja, en fi, l'camp catalanista era obert per ell y vivia ab tots sos novells capitosts ab aqueixa agradabilíssima germanó que's sobreposa á tota diferencia d'escola ò d'opinions particulars, y que realment al ausentarse anyoran tots los que viuhen dintre la matexa.

Sos còndexbles haviam tots terminat los cursos feya temps; En Menéndez havia pres aquella volada rápida que presentiam, però que no dexa de tenir molt de miraculosa, y á tot axò En Bertran casi no tenia res aprobat. Sa activitat estava més estroncada que may, y tornavan l'apocament, l'indecisió y l'apatia. Un dia sos companys decidirem rompre'l glas. Era l'últim en que's celebravan examens, y funcionavan tots los tribunals; l'amich Schwartz l'agafa impensadament d'un bras y'l llenca á dintre la classe. No tingué més recurs qu'examinarse. No acabava d'haver exit d'aquell tribunal, que jo l'empenyo al altre. A la mitja hora havia guanyat més de mitja carrera; al curs següent la terminá, y per cert ab molta brillantor. Y no era pas la falta de talent lo que'l cohibia y aturava: prou os ho dirian sos catedràtics, lo celebrat *Gayter del Llobregat*, lo distingit novelista *En Gayetá Vidal*, l'eminent filòlech *don Ramon Garriga*, que han continuat tots mostrantli son afecte, sinó com sempre, l'ayre de ciutat, l'exterioritat de formas per ell opresoras. Hagués anat lo tribunal á Collbató, y s'hauria espatat de la eloqüencia del dexeble y de l'extensió de son talent.

Y ja no hi há res més per comptar. Sa vida no trigá molt á sofrir un cambi inesperat. Una bella pubilla d'una rica hisenda, qu'era

un pom de fe y de bondat,
y d'ull negre y moreneta,
y xamosa com un maig,

acceptá al cap de poch anys la má que li oferí En Bertran, y una glopada de felicitat omplí'l cor dels joves esposos, y la més hermosa masia dels peus del Montserrat se convertí en un jardí de delicias y en lo temple de la ditxa per la enamorada parella. De llavors datan los llarchs estudis folklorichs d'En Bertran, qu'eran com una distracció grata afegida á sas horas de ventura.

No dexava per axò al oblit *al altre familia*, á la de sos amichs de Barcelona, porque ja es sabut que no podia passarse sense ells. ¡Quí seria capás de comptar las vegadas qu'abans ò després de son nou estat havia passat la pesada carretera que comunica son poble ab Martorell y pujat aquí al carril pera tenir sols lo plaher de veurens! Perque ell no deya may lo motiu, però resultava que molts y molts cops veyam que no n'hi havia cap en sa vinguda, y fins si estiravam la conversa dexava tranquilament la tornada per l'altre dia. ¡Ni quin motiu dexava de haverhi? Havia vist als amichs, y axò bastava.

Ara, en son nou enlayrament, venia també no poch pera aumentar sa provisió de llibres y colecció de popularitats. Ultimament, ab la passió ab que tot ho agafava, la afició s'havia convertit en deliri: lo espectacle més enlluernador, la *diva* més refuladora, fins l'òpera més famosa, lo dexavan tan indiferent com si li haguessen anat á oferir collarets de joyas falsas; mes quan de la veu d'una minyona vulgar sentia escapar-se una tonada de la terra ò venia una

criatureta á comptarli una rondalla, ja ningú era capás d'arrancar-lo d'ascoltar la nova troballa, y sas faccions acusavan l'aspecte d'un encisat.

Anava al fi á realisar sos somnis, y disposavas á escriure y publicar de valent. Fins havia adquirit al plé de sa joventut cert ayre de elegancia y de bellesa. Mes ¡ay! de trasantó l'assaltá una malaltia horrible: una anemia que debia consumir poch á poch son cervell y sa existencia. Axí es la vida. Venia perseguint á sa ditxa la mort, com al colom l'esparver.

* * *

Si m'he entretingut massa procurant presentarvos la persona, miraré per ser més breu al parlarvos del escriptor.

Fruyt dels temps en que era estudiant son la major part de sas poesias, casi totas de poca extensió y qu'ell coleccionava pera publicarlas ab lo títol de *Flors menudes*. Aquexas composicions portan un segell tan marcat de reminiscencias populars, y expresan tal sinceritat de sentiments, y están vestidas d'una forma tan pura, que'l dia en que pugan saborejarse juntas y colecionadas, han de donar sense dubte á En Bertran y Bros un nom de poeta que avuy injustament per la generalitat encara no té. Res més vulgar, però tampoch res més exacte que compararlas á las violetas; com ellas tenen apariencia modesta, però flayre agradosa, delicada, finíssima, y com ellas també portan en sí alguna cosa qu'anuncia la primavera.

Jo no crech que ningú puga compendre tot lo que valen los cants místichs de Mossen Verdager, sas etèreas esparsas del *Somni de Sant Joan*, sas cançons inspiradas en la infantesa de Jesús, sinó quan, closos dintre la santetat del temple cristiá, sentim com passan al só del orga y als acorts de l'escolania, bressant l'estrelleig de ciris que's consumen en l'altar, prenent nous perfums dels poms de flors qu'honran lo peu de la Verge, oscilant entre la boyra de misterios encens ab que s'envolta lo sagrari del Santíssim á l'hora de reserva ò venint á aconsolar en sas tristes meditacions al esperit en las imponentes solemnitats de la Setmana Santa. Lo crítich fret no podrá descubrir sa bellesa al llegir aqueexas obras: lo iniciat, lo creyent, la veu mellor qu'ell. Donchs bé; crech qu'axís mateix es també impossible ferse cárrech de tot lo que val la poesia d'En Bertran y Bros sense transportarse com ell al poblet del peu del Montserrat, rebregarse entre'ls rostolls, aspirar la fortó dels cups, sentir los cants de las olivateras, admirar á la pageseta de perfil grech, viure en una paraula vida de fora en verdader *amateur*, com feya l'autor, á pesar de ser fill de pagesos. Sols identificantse ab aquesta manera de viure y de sentir, podrán notarse la fina observació, la exactíssima imatge, la propietat y justesa de detalls que donan gran preu als versos de En Bertran á la vegada que la apassionada delectació ab que descriu tot lo que'l volta. Com á fetas per un jove, las poesias son casi invariablement de género amorós y es digne d'admirar quán bé sab lligar totas las impresions que la Naturalesa li fá rebre entorn de la figura de sa donzella ideal, *ulls de celistia, cabellera d'or*, que no es sinó la personificació femenina d'aqueexas matexas impresions y de aqueixa vida.

Axís, dintre aquesta atmòsfera pagesa de beatitut amorosa, dintre aquesta situació de jove enamoradís y fantasiós, comprendrem desseguida lo valor poètic de obras com *Ma palma*, que es una joyeta escullidíssima y una acabada descripció de las gracias de una noya; *Lo pas al gol*, qu'es una de las mellors anacronicas d'En Bertran, per lo fresca y polidíssima; *Al acuyt*, *To de reny*, *Romiaige*, *Paus*, que treuhen á lluhir tota la tendresa d'acabats idilis, y en fi, tot aquell llarch aplech de *Sonets* y *Madrigals* de sos primers temps, que son indubtablement los mellors que pot presentar la literatura catalana.

Perque á la musa d'En Bertran no'l temptan los grans assumptos, sinó que reduhida á un camp petit, encara que bellíssim, comunica solsament al poeta sa inspiració, no brillant, però legítima; no l'enlluerna la volada del águila: se troba més á pler en lo vol del colom de bosch, que al esbargirse no se allunya may del niu de sas afeccions.

Potser per axò passá casi desapercebut lo menut llibre de versos que ab lo títol *De flor á flor* publicá nostre amich á l'any 1877. Y ab tot, si no hi hagués allí altre cosa que una deliciosa *Epistola* en que descriu los quatre temps del any, passant per sa nadiua terra, unas *Contrafolies* y una felís imitació clássica que's diu *Renyines d'enamorats*, ja'n hi hauria prou pera descobrirli al poeta de debó.

Y no dexa d'extranyar en un fill de la naturalesa, y á la veritat lo fá semblar á primera vista artificios y convencional, sa marcada tendencia á imitar las clássicas formas castellanas, si bé que no més en lo purament extern, en la metrificació. Ara, en lo llenguatge, qu'es sempre d'una gran puresa y digne de ser molt estudiant, en lo que podríam dirne la factura y en la intensitat de sentiment, pot servir de gran exemple, arribant fins á la perfecció. Y es qu'al escriure no ho feya per heure l'aprobació pública ò per guanyar los premis d'un certámen, sinó pera expresarse sas intimitats, pera agradarse á sí mateix. Al publicar lo *De flor á flor*, ja feya molts dias que'ls diaris l'anunciavan, y encara no s'havia cuydat de durne un exemplar á cap llibreter. «¿Qu'è'm fá?, nos deya quan li advertíam; no escrich pas més que per mí.»

No faltan entre sas composicions algunas en que hi palpita ab vigor la corda patriòtica (*Lo dilluns de Sant Cujesme*, *A la Verge de Montserrat*, *La independència catalana*, *La cova freda*), y altres dotadas de suau sabor religiós (*A la Verge de la Salut*, *Las coblas á Santa Margarida*); pero manifestant totas ellas notables condicions, deuen cedir sempre'l mellor lloch á las purament amorosas.

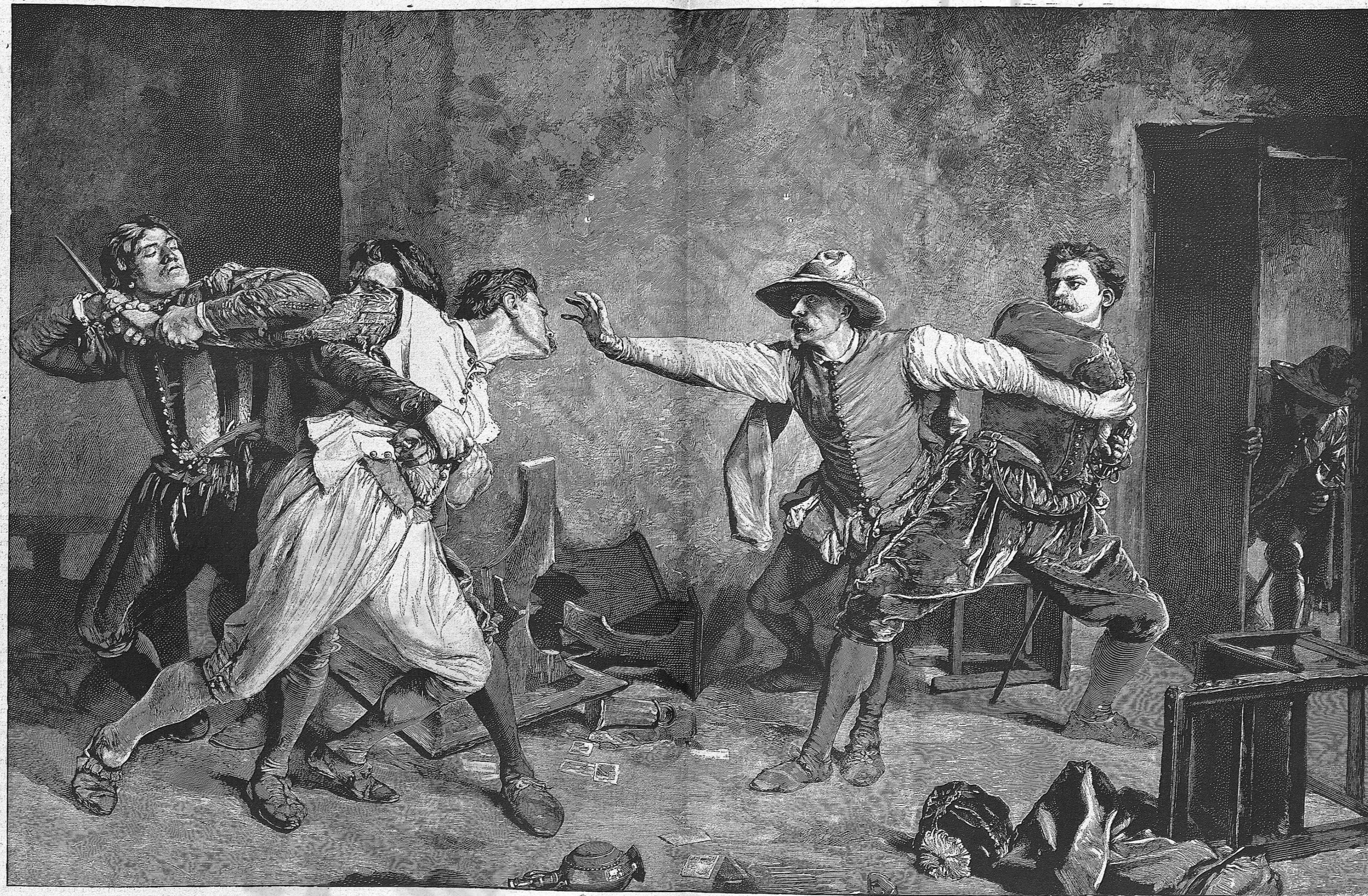
En aqueexas, los pensamientos hermosos s'hi escorran com los granets en un rosari de perlas, y no pocas d'ellas poden passar per anacronicas de primer ordre. Sembla qu'en l'autor no hi há fel y que respira sempre bé; voldria ab una fibladeta escriure un epigrama, y li surt un madrigal; voldria ensejar la picada irònica, y no n'ha exit sinó ab un idili. Una sola excepció li conech, una fuetada heiniana, una glopada de verí, escapada en sa *Íntima*, que comensa:

Serpentar de serps traydores
lo món s'ha tornat per mí;
cargolades á ma vida,
me la xuclan día y nit....

Ningú sabrá may la causa d'aqueixa magistral poesia, que á no ser molt poderosa En Bertran no hauria escrit. Diu que'ls anyells també mossegan devengadas, y diu que'n fan bona feyna.

A un altre género'l feren decantar en sos últims temps sas aficions á la literatura popular: al del apòlech ó llissoneta moral de práctica aplicació, que's despren també molts cops de la narració en vers d'una tradició del poble. En aquesta mena d'obretas es indiscutible la superioritat d'En Bertran; la *Rondalleta* premiada en los Jochs Florals, axís com *La má del albat*, *La del pare y fill*, *La llegenda del cep*, *Lo mal net*, *Las flors de Santa Enlaria* y *La finestra de Palmoyna*, son lo que s'en diu flors de cap de brot y de mèrit insuperable, y no tenen, á mon entendre, altre defecte que'l de ser en poch número pera poguer donar á nostre amich un dels llochs més eminentes entre nostres poetas.

Vull retreure també un altre coleccioneta de poesias, titoladas *Suspirs*, y endressadas á la mort del seu pare; ¡quin dolor més veritable! ¡quin ¡ay! més arrencat del cor s'hi va etzalant entre aquellas superbas estrofas, menos conegudas també del que deurían serho!

LA RENYINA, QUADRO DE MEISSONIER.

Però a aqueix pas nos aniríam allunyant massa de nostre objecte. Terminem recordant las tingudas per sas dos mellors joyas: la *Montserratina*, qu'es la compendiada historia de sa vida passada casi tota al peu de la montanya:

que fè, amor y patria, oh Verge,
jo ho tinch tot á Montserrat,

y la *Lletra de conuit*, que li valgué la *flor natural* en los Jochs Florals de 1885. Totas duas son realment admirables, y la última, que no es més que la carta d'un fadrí convidant á una rica pubilla á la festa major de son poble, está escrita en estrofas dignas de Properci, y algunas d'ellas fins del poeta de Venusa.

Quan son autor passá en lo saló de Llotja á recullir lo premi y oferirlo á una dama, *reyna de la festa*, y encara més ilustre per sas virtuts que per sa fortuna, ell sabia que la festa no era complerta. Sa casa estava de dol, sa esposa havia perdut un ser estimadíssim, la familia no podia presentarse oficialment. Però entre'ls acorts de la música, entre'ls crits de la gentada entusiasta, entre las aclamacions al poeta, ningú s'adonava de que en un raconet de la gran sala, una senzilla pagesa davant del espectacle plorava d'alegría. Era la mare d'En Bertran, que no havia pogut estarse de dexar á Collbató pera venir á veure lo triomf de son Paut.

* *

Pocas composicions he trobat inéditas al regirar los papers de mon amich. Altres traballs l'ocupavan, y'l folklorisme se li imposava ara á la poesia. Però apart de algunas poesietas dels primers temps, bonicas si sense pretensió, se deuen donar compte al menos de tres ó quatre. Es la una una especie d'idili plè de frescor, com de costum; un fadrí que va á confessar á la primera hora d'un dia de Quarésma, y á mitx camí, per l'entrelluch dels roures, ovira á sa estimada en la finestra de la casa payral, y axò'l fá reincidir en sos pecats venials, ja abans de l'absolució; l'altra's diu *Retorn*, y ha de posarse entre lo bó d'En Bertran; es l'arribada del poeta al poble, després de molt temps d'ausencia, y es sentida, acabadíssima y de alguns tochs magistrals. Per fi, n'he trobat una, que no sé si es ó no de gran valor; però que t'èl de ser l'última que compongué'l autor, y que no dexá terminada: s'anomena *Projecte*, y es també íntima y amatoria. Diu aixís:

Tinch d'escriure una carta
de tirat ben dols y trist;
á cada lletra una llágrima,
á cada mot un sospir.
No la escriuré pas de dia
la escriuré de bella nit,
que aixís ningú'm podrà veure
ni ningú'm podrà sentir.
Si será una obra polida,
axò sí que no ho puch dir,
que'l llibre de ma sabiesa
es lo llibre de mon pit.
Mes de l'amorosa pena
que'm rosega l'esperit,
bé'n será l'imatge viva
quan y més un clar espill.
Pastoret de la montanya,
de flaviol refiledís,
no't quexis de la picada
d'escursó de mal verí,
que aquí baix á terra plana.....

Fins aquí arriba; però entre'ls papers borrosos d'una llibreta n'hi vaig trobar un en que hi havian fragments indubtables de la matexa, apuntats en llapis.

Esperansa, esperanseta,
no t'allunyes may de mi;
ves sembrantme en ma aspre via
fullas de rosa y de llir.

Jo'n patexo nit y dia;
jo'n patexo dia y nit;
la febre'm sobrix dels polsos,
tant de bó que'ls fes bossins!

Y lo que segueix deu ser l'acabament:

Quan la carta será feta,
hi posaré'l sobrescrit:
«A la amor de l'amor meva,
la flor de nostre país »

Després al correu que cuyte
á durla á sas mans gentils,
si'l temor no me l'amaga
com escapulari al pit.

Aquexas bellas estrofas, que senten bé l'influencia popular, datan del 7 de maig del any 89.

Al cap de tres mesos trobava al pobre Bertran á l'Espluga de Francolí, axafat per sa malaltia, sense forsas, envellit: no tenia remey, quan aquellas ferrenyas ayguas no li donaren. Llavors ja havia renunciat á fer més versos; ja sols li quedava esma pera anar apuntant variants que trobava de sas cançons recullidas; després..... després ni vista havia de quedarli per apuntarlas.

Tal es En Bertran poeta; será fer un servey á la Literatura y á son nom lo dia que's donga á llum la colecció complerta de sas composicions, que no baxarán de una cinquantena. Admírinse més ó menos, no podrá negar ningú que constituïxen una nota franca, pura y armoniosa que fará vibrar sempre ab goig la lira catalana.

* *

No parlaré de sos projectes, qu'eran molts; ja he dit que la mort casi sols li respectá las poesias que havia escrit en lo primer período de sa vida; encara menos sort tingué en los quadrets en prosa que tenia borrhonejats, puix no n'acabá cap. Lo mateix succehí ab sas obras destinadas al teatro, entre las que pensava fer un drama titolat *Mansueto*, una zarzuela *Las olivateras* y algunas comedias (*Pau*, *En busca d'una cansó*, etc.). Com se veu, los titols, únich que ha quedat, responen á sas aficions. Més avansat tenia un monòlech en dos quadros, *Lo fratricida*, del que ha dexat enllestit lo primer y comensat lo segon. Es lo comte Berenguer Ramon; qu'enjelosit de la ditxa de son germá bessó, lo mata en una cassera en un camp entre Sant Celoni y Girona; lo dia ha sigut fosch y de negre hivern, però inesperadament ve á sobtarlo un esplèndit raig de sol pera ser testimoni de son crim: en lo segon quadro, lo fratricida, convertit en creuhat, debia apareixe fent penitencia en una torra bisantina de vora Jerusalem, recordant son horror al sol que veje son crim; tot d'un plegat n'entra un raig pe'l finestró, y quan va á tancar-lo, la ventaguera l'obra, y ell, inundat de sol, espantat, reula y's llenza dalt avall de la torre.

Lo quadro que'ns ha dexat no té en realitat grans efectes dramátichs; però la gelosia del comte está ben pintada y'l parlament es mogut y vigorós.

Té aixís mateix enllestidas las primeras escenas de la comedia *Contrapunt de camillayres*, que havia de retratar fidelment una de las características costums de poble.

Y al despedirnos del poeta, ho farem notant de nou sas aficions clássicas. De las llenguas sabias, merexia tota sas preferencias la grega, que arribá á dominar perfectament, perque hi trobava en sas obras literarias una ingenuitat y senzillesa d'expressió que se li avenian molt bé, y que en general no presentan las llatinas; aquexas, respectant las immortals composicions qu'han produhit, conservan sempre alguna cosa de aristocrátich y acadèmich, y de naturalesa ficticia. Aixís es que tot madurant lo projecte de traduir al catalá la *Odissea*, poema que

ell considerava com lo més gran del insigne Homer, contra ma opinió que sempre se ha decantat per tenir á l'*Iliada* com á la epopeya més colossal de tots los temps; però reconexent ab ell qu'aquella obra vessa per tot arreu d'incidentes tendríssims y es la que dona potser més acabada idea de l'antiga civilisació grega, s'ensajava posant en nostra llengua poesias y poemets de menos embrunzida. Los aficionats celebrarán molt quan se publiqui sa monografia de *Sapho y ses obres*, que ademés d'una traducció fidelíssima, en vers, de tot quant de la poetissa'ns ha quedat, conté un aplech plè d'erudició de las noticias históricas, críticas y literarias adquiridas per l'autor, y sobre las que posá ja casi l'última má; lo mateix s'ha de dir de son altre estudi sobre *Erinna*, que representa un treball enorme, y llista queda també la traducció del poema llegendari de Mosco, *Hero y Leandro*, si bé qu'ab una nota marginal que diu: «S'ha de corregir tota.» Però fora llástima qu'ascoltant aquesta nota, no's des á conèixer; es cert que la versió té alguna duresa de forma, però es exactíssima. En Menéndez Pelayo, en sa última vinguda, procurá trèureli sos escrupols y l'animava á que la publiqués.

De traduccions llatinas no n'hi conech més que la d'una oda d'Horaci *A Apollon*.

* *

Arribem al folklorista, y parlèm, may sia sinó una mica, de lo que constituïan los mellors goigs d'En Bertran, sa afició constant, lo remey de sos mals, sa atracció eterna, sa delectació contínua, casi sa mania: la poesia popular.

Donat molt abiat á arreplegarlas per tot, En Bertran s'adoná de que havia vingut al mon una mica tart y que las publicacions d'En Milá, En Briz, En Francisco Maspons, En Thos y alguns altres, y l'anterior espigoleig d'En Piferrer y N'Aguiló, li desfeyan gran part de sa afanyosa tasca, y llavors tot donant á conèixer tradicions, llegendas y rondallas y follías y cançons inéditas, concebí un plan més vast, una forma més extensa de dar á la publicació tot lo nostre: la de son estudi comparatiu ab las demés produccions similars de tot lo mon. La empresa era inmensa, potser superior als esforços d'un sol home; però En Bertran sabia mesurar las sevas; hauria limitat l'obra á una extensió convenient, y tan sols á poguer terminar lo que tenia á punt de ferho, s'hauria barrejat son nom entre'ls dels més reputats folkloristas d'Europa.

Aquí sí qu'es ahont la mort ha fet presa més segura, la que ha esborrat un tresor d'erudició, la que'ns ha privat d'un curiosíssim coteig de las popularitats de Catalunya ab las de las rasses més allunyadas de la nostra. Inútils venen á ser, per desventura, las llarguíssimas horas passadas per En Bertran en sa rica biblioteca, de més de 4.000 volums, gran part d'ells d'estudis folklorichs, inútil sa minuciosa trassa en ordenar y classificar las poesias fillas del poble; inútils sas indagacions, sas consultas, sa paciència en fer cantar pagesas, arrencar endevinallas als noys y exitar los recorts esborrats de vells y joves. Veritat es que queda lo pacientíssim treball del colector, may prou alabat, y que desxifrant la vintena de ben omplertas llibretas de sas apuntacions, s'hi podrán trobar notas importants, comentaris exactes, observacions discretas. Però, ¿cóm posarhi ordre, cóm endevinar l'intent del autor, cóm suplir lo qu'ell portava al pensament y per lo mateix no havia escrit?

Petita mostra de lo que anava á fer son alguns de sos llibres, que jo tinch en gran estimació. Ja en son article *La Filosofia de la filosa*, insert á LA ILUSTRACIÓ CATALANA, trassava en ample quadro tot lo que debia ser objecte dels estudis folklorichs, donant noticia dels homes més importants d'Europa que á ell se consagravan, y exitant, per lo que toca als nostres, á que's mogués la forsa colectiva.

més que individual, que per gran que s'ha es sempre limitada. Dol, en efecte, que aquí que's pensan tantas coses bones no s'haja creat en lloch una Associació que ab corresponsals per tot Catalunya se cuydes de recullir tot lo molt genuinament popular que queda encara; però que anirèm perdent abiat, si Deu no hi posa remey.

En sa *Rondallística*, obra premiada als Jochs Florals, profundisa més en la qüestió; examina los debers del recolector; se mostra acèrrim partidari del *ipsissima verba*; s'indigna contra'ls artistes profans que van á saquejar-lo camp sagrat de la Musa del poble, y sense ferse exclusiu sectari de la escola mitica ni de la històrica, fá veure tot lo valor positiu de la ciencia que l'ilustre Ambrós Merton batejá ab lo nom de Folklore. Tots aquestos arguments y apreciacions, expressadas ab gran claretat y domini de la materia, son convincent y exactas, si bé potser no hi s'brará una aclaració. Bó es que en aquestas horas se reculli tot sense distinció, tal com ho diu lo poble, bó y dolent; però'l día en que's pogués fer prou acopi de materials, creyèm que hauria de venir la feyna de garbellar, y es clar que aqueixa feyna sols la podria fer bona lo depurat gust del artista.

L'obra, que termina ab un com petit mostruari de rondallas inèdites, conté ademés lo que més denota la suficiencia del autor en l'assumpto: la classificació més clara, més curta y més exacte que á mon entendre s'ha fet entre tots los folkloristas pera la colecció de las obras. Divideix las rondallas en *sota humanas* (en que hi intervenen bestias y sers inanimats), *humanas* (en las que es actor l'home) y *sobre humanas* (las de fadas, gegants, monstres, bruxas, encantats, dimonis, etc.); ab afegirhi las mixtas ó en que hi surten sers d'aquestas diverses menas, la classificació resulta senzillíssima y superior á las de Von Hant, Baring Houlst y Teofil Braga.

A aqueixa distribució responia lo *Rondallari catalá inèdit* qu'ara anava á publicar en tres volums, y dels que ja n'hi há gran part del primer estampat ó compost; però que jamay llegirèm com ell l'havia concebut. Las rondallas, per centenars, jo las he vistas; los dibuxos que l'havian d'adornar, podrá seguir fentlos En Lorenzale com fins ara; però las notas críticas que havian d'anar per index de l'obra, ¿quí sab hont paran, quí será capás de posarhi la mà per completarlas?

Ahont se pot dir que pogué fer gala de sos propòsits y posar en práctica sos procediments sense cap destorb, fou en las *Cansons y folliets populars inèdites recullides al peu del Montserrat*, que publicá en 1885 en un luxós volum de 326 planas. Si pe'l mateix cercle en que's tanca l'autor las cansons no son en molt número, ni ho poden ser després de las citadas publicacions d'En Milá y d'En Briz, en cambi l'erudició hi vessa per tots costats, sense ser enfarfagosa, y sa distribució es encertada y son sistema de presentació guanya molt en ventatja al dels anteriors coleccionistas. Com á ensaig, l'obra resulta més que satisfactoria, y després de paladarshi un bellíssim pròlech, s'hi troba una noticia bibliogràfica relacionada ab las cansons, la melodia ab que's cantan, l'explicació de son argument, sas variants, sa idea generadora, sa importancia local, lo poble hont son recullidas. Fins al últim hi há una llista que compren totas las paraulas del volum, tenint davant de la forma ortogràfica ab que s'escriuhen la fonètica ab que las pronuncia'l poble; treball de paciència que á ferlo un escriptor en cada contrada de Catalunya nos explicaria exactament totas las transformacions locals de la llengua y ajudaria á fer fixar sa convenient unificació literaria.

La tantas vegadas repetida extensió de conexements folklorichs d'En Bertran, li feren també donar al públich algunas traduccions de cansons rumanas y búlgaras, aqueixas últimas en un libret anònim titolat *La poesia popular búlgara*. No hi há altre nom

d'autor en l'obra que'l de un *folklorista rimayre*, modestia exageradíssima com sempre en ell, puix apart del mèrit del traductor, no pot donarse allí en menos paraulas una ullada general més complerta de l'història, creencias y costums d'aquella terra. Los que conegan los importantíssims treballs de Louis Leger y August Dozon sobre la Bulgaria y'ls que tractan de tots los pobles slaus en conjunt, haurán d'admirar per forsa l'interessant llibre de nostre amich, del que's pot assegurar que á haver sigut publicat en francès se'n haurian ja multiplicat las edicions.

També s'ha de fer notar que la prosa catalana d'aquestos llibres, com tota la d'En Bertran, es sempre exemplar, per lo correcte, abundant, agradable, beguda en bona font, com ho es la del poble, y per lo mateix rica en la frasse y en la construcció: poch serán los qu'en puresa'l guanyin.

Quedan ja ditas totas sas publicacions y consignada la existencia del *Rondallari*, que hauria sigut una de las més importants: basta, per exemple, per fer constar la riquesa que podia donarli, que solament de la coneguda rondalla de la Ventafochs ne té variants molt notables y que tractan l'assumpto de molt distinta manera, recullidas á Collbató, á Marganell, al Bruch, á Monistrol y á tota la rodalia montserratina; axò sol formaria un curiós estudi folklorich. Dexa també molt avansat y boy apunt de publicar, si'n treyèm com sempre las notas propias, *L'oracionayre popular*, en tres volums. Lo primer agafa las oracions d'encomanarse á Deu y als Sants; lo segon, las de remeys y altres virtuts, y lo tercer, las oracions de per riure; en conjunt, més de 300. Es una altra obra pacientíssima y que cridarà l'atenció quan se conega.

Preparava axís mateix un altre llibre de *Supersticions populars catalanas*, ja més difícil de reunir, puix están encara barrejadas entre altres apuntacions en sas llibretas; un *Calendari catalá*, tot just comensat, en que debía expressarse de qué es patró cada Sant, segons nostre poble, y quins mals cura, y dexá en fi innumbrables *notas presas de cara á la llar*, que ordenantias algun día podrán potser aprofitarse totas.

Tal fou En Bertran; com se veu, tot lo qu'era del poble l'interesava per igual, y com que entenèm lo poble en lo bon sentit de la paraula, d'aquell que's diu que la seva veu es la veu de Deu, d'aquí la bondat de cor de nostre poeta, son carácter infantívul, sa invariable senzillesa y fins sa modestia. La ardent vocació que á tot lo popular sentia, es l'únich que'l consolá en sas més tristas horas d'amargura: la tonada d'una melodia de la terra semblava que apagués sos sofriments y'l transportés al cel.

Y ab la mateixa vocació s'hi hauria consagrat tota sa vida. Recordo que quan nos coneguerem me doná á llegir, y crech que guardó encara, un senzill discurs que anava á pronunciar davant d'una diminita Associació d'estudiants, que llavors nos formarem. Era sa primera tentativa, y duya per tema «Filosofia que's podria treure dels refrans populars». L'afició, donchs, venia de lluny, ó més ben dit, de sempre; y si com hem vist, sa consagració á la Musa dels camps fou definitiva, aquesta no se li mostrá desagradada. Lo día 25 de janer d'aquest any, qu'era'l del seu sant, l'amor conjugal inspirá á sa tendre esposa un delicadíssim obsequi; quan ja nostre amich se retirava á la cambra qu'abiat havia de ser mortuoria, besant ab ardor á sos fillets, als quals ja la ceguera no li dexava veure, ohí de prompte teclejar lo piano, arrencant una de las melodias que més l'havian fet gosar, la de *La filla del marxant*. Una de sas nenas la tocava: l'altre la cantava. En Bertran, conmogut, plorant d'emoció, besá á sos fills altra volta, rodolant las llágrimas per sa cara. Era la Musa popular que'l despedía. Als pochos días en la cambra closa nostre poeta moria; y voleyavan per son entorn, com un amich fidel, las vibracions d'aquella hermosa melodia, quals últimas no-

tas onejavan encara per sas orelles al tancárseli las portas d'aquesta trista vida y al obrírseli per sempre las de l'altre. Dirías que s'havia transformat en lo bon ángel que l'acompanyava á Deu.

* * *

Y acabo, senyors, que prou he abusat de vostra benevolencia. Quan fá pochos días vaig pujar al Castell del Mas, acompanyat d'un bon germá del pobre Bertran, per treure inventari dels escrits que aqueix dexava, una impresió de tristesa'm cobrí'l cor com no m'havia passat may al visitar aquella hermosa terra. May havia vist las rocas veneradas del Montserrat tan negres; may havia pensat que'l dolor pogués hostatjarse entre aquellas fexadas de ceps nuosos, entre aquellas comas hont viu l'olivera y extensa platejada copa brandejantla suaument ab sa serenitat helènica, entre aquellas illas y voreas que bressa'l Llobregat assahonant ab sos ruxims los fruyterers y regant las hortas de verdor eterna.

Y allí en lo Castell del Mas, que domina tot aquell bé de Deu de terras com un altiu senyor que aguayta á sos vassalls; en aquella casa riolera y oberta sempre á tothom, en la que la hospitalitat es una religió y la cortesía una virtut; allí ahont havia entrat En Bertran en alas del amor y afalagat per totas las ilusions que donan la juventut y la ditxa, ja no vaig trobarhi més qu'una viuda plorant desconsolada, quatre fillets seus com quatre ángels vestits de dol, que entorn seu l'ascoltan com repeteix tothora lo nom del seu pare, y un silenci sepulcral per tot hont jo havia vist bullir lo moviment y la alegría. Vaig pendre nota de las obras del amich, y vaig fugir á las pocas horas aterrat. Al arribar á Esparraguera, la infelís mare d'En Bertran, ab sa familia, m' saludá també entre un riu de llágrimas. ¡Pobres somnis de la terra, ilusions fumerosas de la vida! Ahont trobar, donchs, en lo mon la ventura y la felicitat?

Permeteume, senyors, qu'al posar sobre la tomba d'En Bertran ma pobre corona de flors, os haja cansat retrayant lo valor de sos treballs, per lo mateix que no son prou reconeguts encara. Se tracta d'un escriptor á qui potser se creya poch actiu, quan no era sinó molt modest, puix per lo dit compendreu que es un dels que ab més fé han treballat per nostre causa y per la literatura. Las obras que hauria dat á llum son moltas. Se dirá que la posteritat no ha de judicar per lo que s'hauria fet, sinó per lo realitat; ja ho sé. Però sols ab lo que dexa crech fermament que quedará assegurat son nom. Afortunadament en literatura las obras no's contan, sinó que's pesan; y En Pau Bertran y Bros, ánima escullida y poeta per sentiment y per essencia, encara que may hagués escrit cap vers, dexa una colecció bellíssima de composicions, en las que s'hi barreja armoniosament l'alè d'Anacreont y de Petrarca, y sa poesia es sincera, dolça, espontánea, potser ab algun grop, però sempre natural, fresca y filla de la terra.

Crech y sostinch, donchs, qu'al aplegar aqueixos versos y l'escampall de sos notables estudis y coleccions folkloricas, reconexerá tothom lo que ja sabeu vosaltres: la gran pérdua que ha tingut ab ell lo catalanisme.

No hi fá res lo amagat de son nom; no hi fá res la modestia de sas obras; perque en literatura no sorpren á ningú que's complexin sovint aquellas consoladoras paraulas del Evangeli: «Los últims serán los primers.»

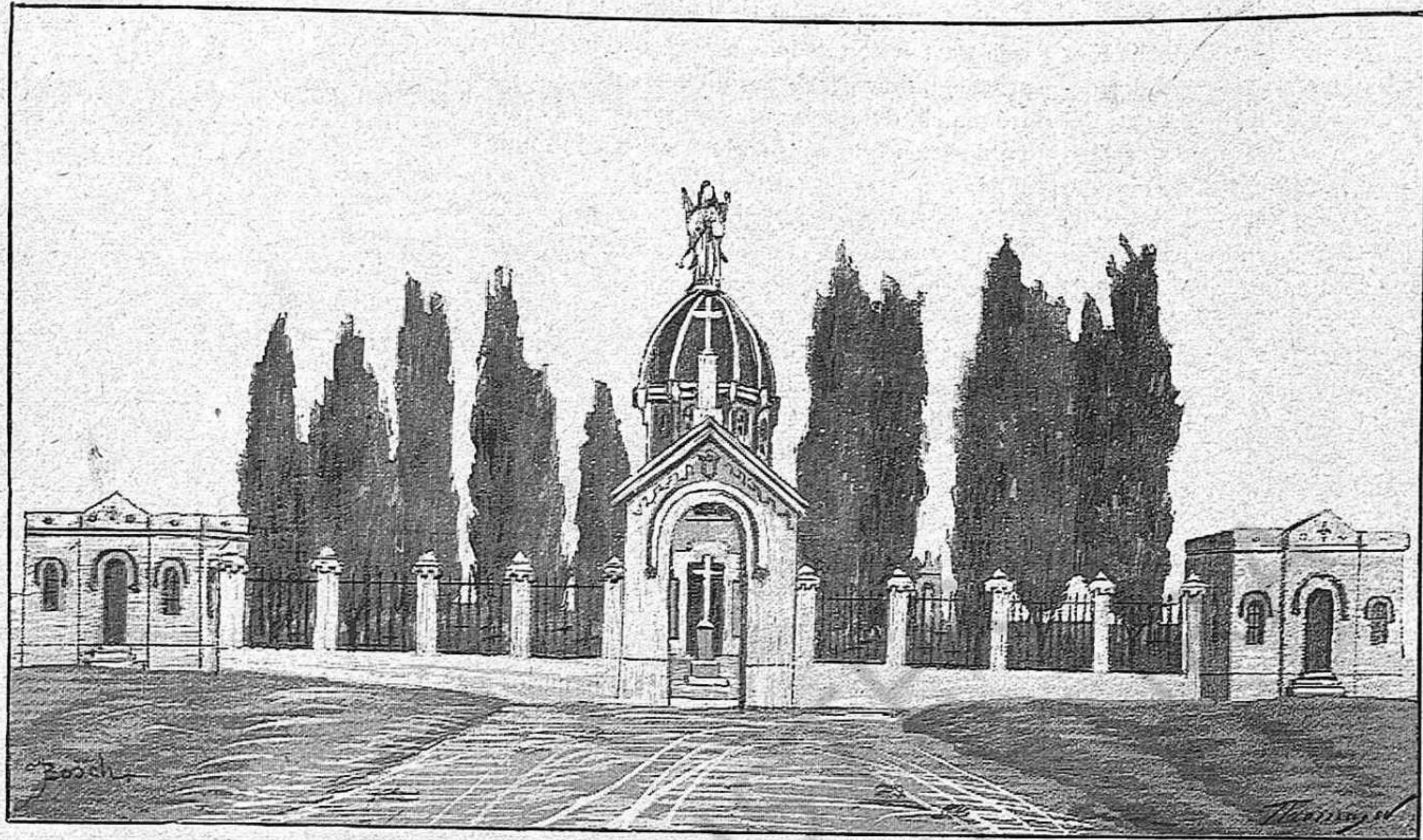
He dit (1).

JOSEPH FRANQUESA Y GOMIS.

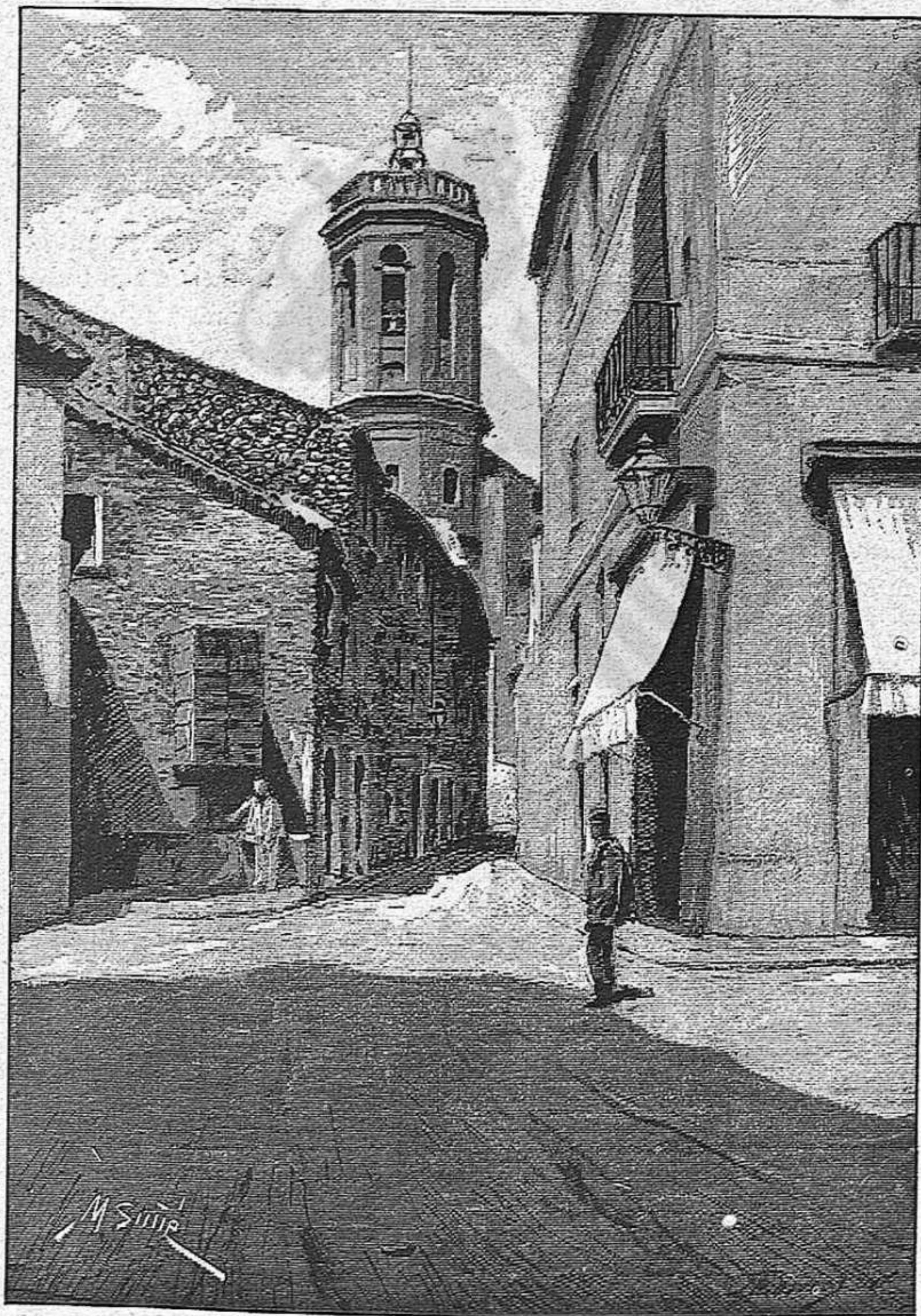
(1) Aquesta necrologia fou llegida per son autor en la vetllada que á la memoria de nostre plorat amich En Pau Bertran y Bros celebrá la *Lliga de Catalunya* la nit del 31 de mars proppassat.

SABADELL

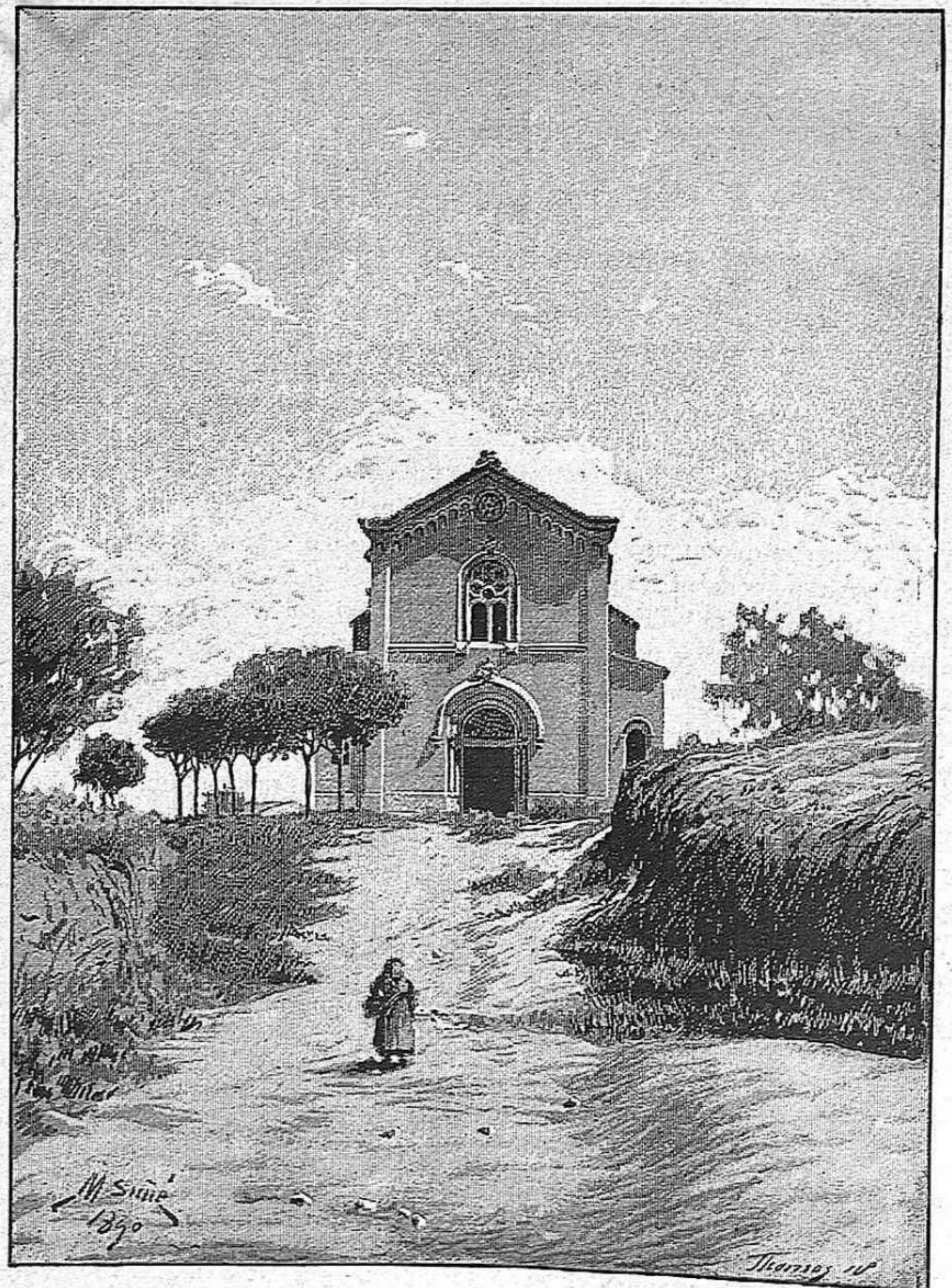
DIBUXOS PER A. BOSCH Y M. SUÑÉ.

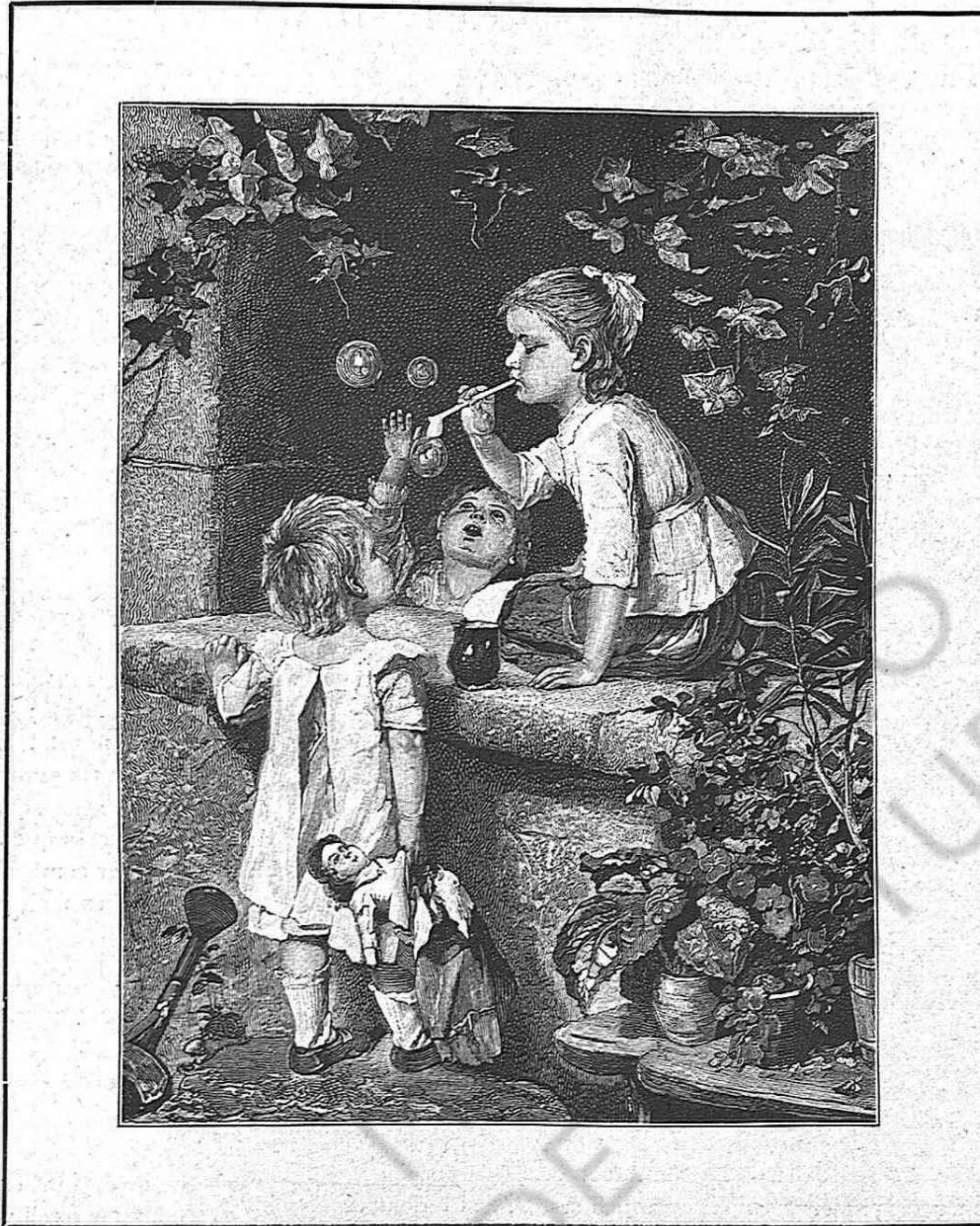
LO CEMENTIRI

TRAVESSIA DE LA IGLESIA

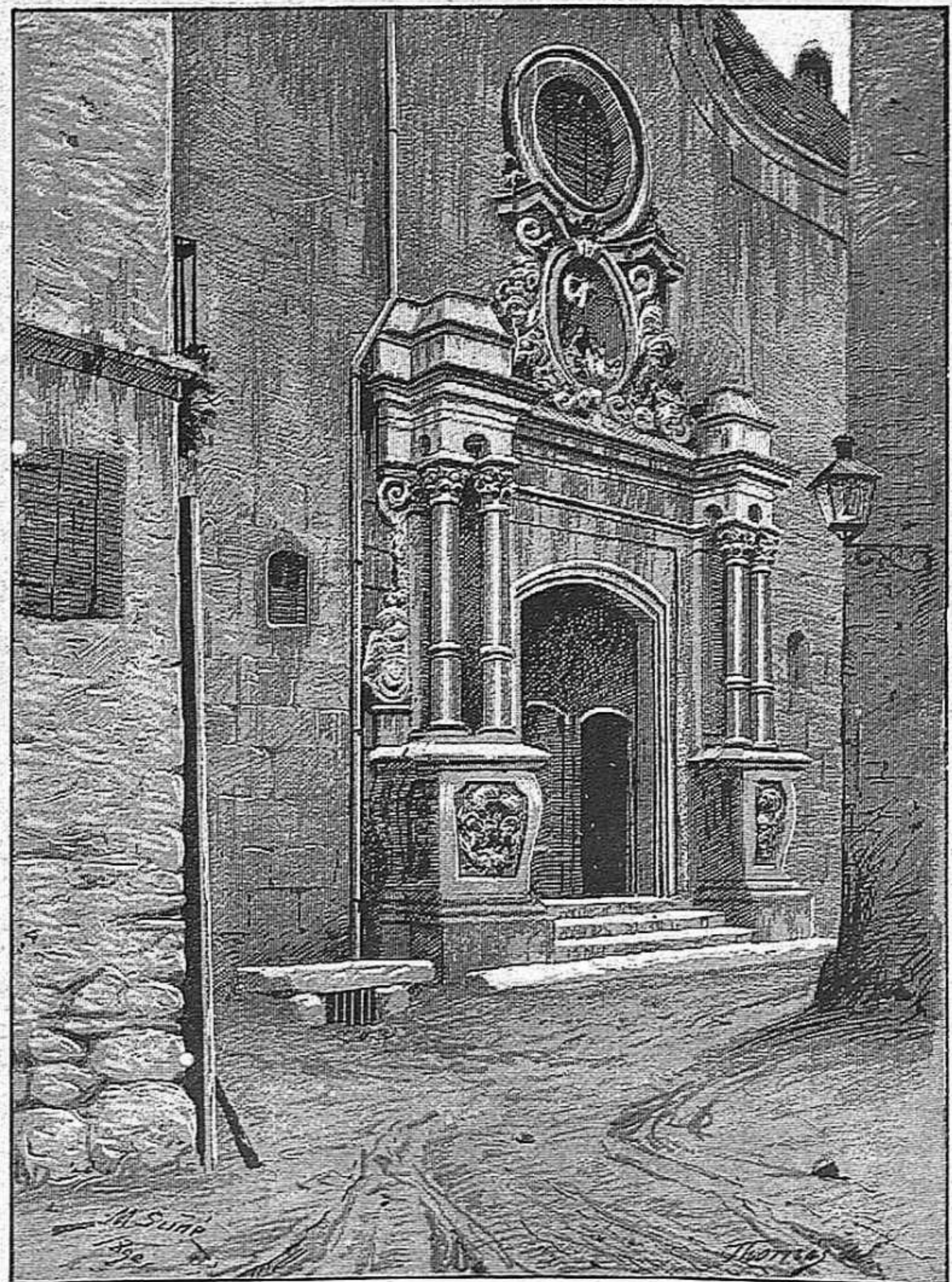
LA ERMITA DE LA SALUT

BOMBOLLAS DE SAVÓ

LA BISBAL.—LO CASTELL

PORTA DE LA PIETAT

TOS ULLS (1)

Hi tens hermosa en tos ulls de fada
la atracció del abím, del infinit,
y brilla enlluernadora ta mirada
ab lo flam qu'encengueres en mon pit.

Son estrellas tos ulls. Quan dolsa miras,
me parlan de plahers no somniats,
y creman lo meu cor ab las guspiras
que llansas de tos parpres mitx tancats.

O si en ells una llágrima hi tremola,
com gota de rosada en una flor,
me sembla l'amarch plor que't desconsola
lava de perlas d'un volcá d'amor.

Mes rihent ó plorant tinch d'anyorarlos
si no'ls veig, si no'm miran fit á fit;
¡si son tan bells, si Deu fins va donarlos
lo color y'l misteri de la nit!

Y ara qu'enmalaltit creman mos polsos
y's clou fredós y enterch mon llabi roig,
per rebre sols un bes de tos ulls dolso
tota una vida donaria ab goig.

BONAVENTURA BASSEGODA.

DE PALAFRUGELL Á LA BISBAL

Lo far de Sant Sebastiá.—Medicina y Literatura.—Una agencia molt útil.—¡A La Bisbal!—Bona companyia.—La casa payral d'en Coll y Vehí.—Aspecte de La Bisbal.—Recorts.—Tertulia en la rellotjeria.—Los famosos terrissers bisbalenchs.—Argila de ferro.—Fábricas notables.—Lo Nazareno inoludible.—La instrucció pública.—Dos veteranos.—Impressions inesborrables.

Hernández me serví de *cicerone* en la excursió al far de Sant Sebastiá, una de las més agradables de mon viatge per las provincias. Es lo far de primer ordre; però lo panorama que desde sa altura s'ovira ho es de *primíssimo*. La grandaria y magestat del mar; los horisons afegits d'Espanya y Fransa; los hermosos pobles de la costa, que part d'avall á una y altra banda sembla que extenguin sos brassos, y la selvatje naturalesa que envolta aquell imponent escenari amoxat per la música de las onas, componen un espectáculo que no pot oblidar en tota sa vida lo viatjer que l'ha presenciado una sola vegada.

Lo torrer se brindá de bona gana á guiarnos fins al reflector gegantí que es pe'l marino la ullada misericordiosa de la Providencia y un vesllum de la claror de sa llar, y després anarem á visitar la capella, contemplant la llarga serie de presentallas y retaules de que l'ha omplerta la fè de tants navegants.

Al tornárnosen va dirme l'Hernández:

—Aquest camí es lo passeig predilecte dels palafrugellenchs.

—Donchs tindria d'estar millor cuydat,—li vaig respondre.

En Mascort me feu conèixer á dos metjes molt apreciats de Palafrugell, don Joseph Calonge y don Francisco Martí y Puig. Lo senyor Calonge'm demostrá que la competencia en Medicina es ben compatible ab un gran conexement de nostra Literatura. No hi há res que més nos agradi als que la conreuhem, que aqueixa predilecció ab que la distingexen mols homes de ciencia.

Durant ma estada á Palafrugell, me poguí enterar de la eficacia d'un servey, molt important pera la industria y'l comers y pe'ls viatjers, que hi presta una agencia general de transports, á cárrech dels senyors *Fills de J. Miquel*, pera tots los punts de

(1) Aquesta poesia la copiém del libre que ab lo títol de *Joventut* acaba de publicar nostre amich y company don Bonaventura Bassegoda; creyem que la mostra farà venir ganas de llegir tot lo volum. (N. de la R.)

Espanya, Extranger y Ultramar. Está montada á la perfecció, sent sos corresponsals á Barcelona los senyors Mir, germans, del carrer del Rech.

A Palafrugell, com á tot arreu d'aquesta noble terra, vaig dexarhi amichs, als que aprecio com si fossen antichs coneguts. Vaig promètreles que tornaria á veurels lo menys un cop cada any, y si Deu ho vol, cumpliré ma prometensa l'estiu que ve.

Encara que es una població casi coneguda com á únicament fabril, compta ab número considerable de propietaris y pagesos d'importancia, personas generalment d'una cultura y una sociabilitat molt atractivas. Entre'ls mols á qui vaig ser presentat, ademés dels que ja porto esmentats, recordo á don Sebastiá Bofill y á don Esteve Casadevall, á qual ilustració tinch d'agrahir algunas interessants noticias.

Y ara, cap á La Bisbal, cap del partit que deu son nom al poder y á la influencia dels prelats que en altre temps hi governaren.

Anava en lo tranvía de vapor ab en Joan Sitjar, lo poeta de la Vall d'Aro, que havia tingut la atenció de venir á visitarme á Palafrugell y que desitjava presentarme als seus amichs de la capital del Baix Ampurdá. Lo paisatge es pintoresch y la vegetació exuberant.

—¿Veú vostè aquella masía que s'ovira allá á la dreta?—va dirme senyalant una ondulant carena que li servia de fonament, á pochos minuts de distancia de La Bisbal.—Donchs en aquella casa hi escrivé en Coll y Vehí las obras que li han dat més fama.—

La entrada de la població per devant de sos clásichs archs, ofereix un curiós contrast entre lo antich y lo modern, que s'accentúa per una banda al contemplar lo antich castell, teatro de tants fets historichs, y per l'altra al passar per davant de casas magnificas com la d'en Fina y del bonich *châlet* d'en Carreras.

De dret nos en anarem á veure un colaborador de LA ILUSTRACIÓ, que es tan bon poeta com rellotjer, l'amich Masifern, qui á sa vegada'm presentá á n'en Bassegoda, altre distingit colaborador nostre y metje de la població, al que bons y malalts no li dexan sisquera un minut pera dedicar sas atencions á las musas. ¡Vaja una sentada la que celebrarem en la rellotjeria!

Remembrarem quelcom de la historia y de las historietas de la població, y jo vaig axecarme dihent:

—Senyors, desitjo veure la famosa terrissa de La Bisbal.

—Donchs l'acompanyarém á la terrisseria de don Ramon Serradell, que es la més gran de totas, —va respondre en Masifern.

Certament que es una industria molt digna de atenció, tal com allá funciona y ab lo vol que ha pres per sas múltiples aplicacions. Lo senyor Serradell, que'm fou tot seguit molt simpátich per haver-nos rebut en un despatx decorat ab una rica biblioteca, me demostrá que es tan ilustrat com feyner, y al accompanyarnos á veure sos treballadors, me feu reparar abans que tot en la calitat de l'argila del país, qual consistencia y cohesió es causa de que, un cop elaborada y de passar pe'l forn, adquireix una duresa de ferro, principal fonament de sa renomada y superioritat.

Vaig agafar una de las famosas rejolas, y á pesar de picarhi ab forsa, no's va trencar; y com produhexen un só metállich, vaig dir al senyor Serradell:

—No'm sorpren, perque son de ferro.

—En aquest obrador s'hi treballa ab tota la amplitut y ab tots los aversos coneguts en l'ofici; algunas máquinas ajudan á la má del home, y de aquesta manera y ab la calitat de la argila se logra

una perfecció que'ns envejan los extrangers, no sols per las preciosas rejolas d'elegants dibuxos, sino pe'ls demés accessoris de la construcció que s'anomenan *calzadas, y gregas, empalmes, canons*, etc.—

Per cert que'm cridá l'atenció lo bonich sello estampat en ditas pessas, en lo que s'hi veuhen las quatre barras catalanas en dibuix molt correcte, entre'l nom de Pere Pascual y'l del senyor Serradell, son gendre y successor en lo negoci, per lo que vaig preguntarli'l nom del grabador.

—Fou fet á Barcelona per don Pere Matas,—va respondre.

Després vaig visitar algunas otras terrisserias importants, com la de don Andreu Visens, ahont vaig veure desenfornar variats exemplars dels més solicitats en la construcció; la de'n *Baldomero Serra y Maragelada*, ahont entre altres pessas molt ben fetas me cridaren la atenció uns forts y hermosos articles de terrissa pera jardins, y la de don *Pere Martí y Oliveras*, en la que s'hi fá tota mena de terrissa de taula, de plats fins á soperas, y material pera la construcció, desde rejolas fins á baranas. Lo senyor Martí y Oliveras s'ha distingit per sa iniciativa y novetat en la construcció y elaboració de terra cuyta pera teuladas.

En fí, que aquests y altres industrials de La Bisbal, encara que treballin argila, ó diguemne fanch, son d'or com en castellá sol dirse de las personas que valen molt y honran á la industria nacional.

En Sitjar m'acompanyá després á la iglesia de la Pietat, ahont s'hi venera un Nazareno admirable, famos fins á fora de la provincia.

Al entrar ab un llum en la fosca capella en que's troba, vaig quedarme assombrat. ¡Tant eloqüent es lo dolor que expressa aquella Divina Cara! ¡Ab tanta pena se'l veu portant la fexuga creu per nosaltres!

—¿A qui's deu aqueixa obra mestra?—vaig preguntar.

—Es un regalo fet, fá cosa d'un segle, á La Bisbal per un dels seus fills, don J. Pagés, que residia á América.—

—¿Cóm va aquí la instrucció pública?—vaig dir més tart á n'en Masifern.

—Molt bé, com per regla general en tota la provincia. Pera que s'en convenci l'acompanyaré á la escola pública que dirigeix un mestre qual reputació haurá vostè conegut á Barcelona, don Francisco Serrat. A més dirigeix també, fá quinz'anys, un colegi agregat de primera y segona ensenyansa.

—Efectivament, es molt conegut de tothom que s'ocupa d'aquest ram.

—També'l presentaré á una escola que dirigeix una filla seva, distingidíssima profesora, y ahont va á darhi lliadó de música un vell que es una celebrat de nostre país, lo compositor Carreras.—

Efectivament, vaig emplear y ab molt gust una hora en considerar lo estat envejable de la instrucció pública ab mestres tan reputats. Lo senyor Serrat es un veterano que's mereix un saludo expressiu de LA ILUSTRACIÓ. La manera que té sa filla d'ensenyar y formá'l cor y la inteligencia de sas alumnes, m'impresioná fondament.

Fins á un altre dia.

L. GARCÍA DEL REAL.

NOTA.—Don J. Ball-llobera, de Sant Feliu de Guixols, á qui esmentarem com á banquer al occupyarnos de aquella població, nos escríu advertintnos que únicament regenta la casa de Banca que es propietat de la senyora VIUDA DE R. VALLS Y VICENS. Queda complagut.

LO POBLE DEL ALZINAR

(Continuació.)

IV

MOSSÉN JESÚS

Justament l'endemà mateix del dia en que'l mestre Antoni Vidal se vegé obligat á anarsen del poble, hi arribava á ocupar la rectoria vacant un jove sacerdot, inspirat en las mellors ideas y desitxós de realisar los mellors intents, encara que hagués de vèncer los més fermes obstacles perdenhi la vida.

Enterat del rebumbori promogut contra l'infelís mestre y del desenllás que havia ocasionat, se'n aná prest á veure al sogre y á la filla del ausent.

Era al temps del batre. Las carretas plenas de garbas fins molt per damunt dels pals, qu'ell trobá pe'l camí, dexavan caure alguna espiga, y'l sacerdot pensá: ¡Ditxosos los que passen per la via del món dexant rastres benignes de llur pas!

Mossen Jesús (tal era'l ben apropiat nom del capellá) arribá á la caseta de'n Nadal glatintli'l cor y somrihentli'ls llabis ab tota la benvolensa d'un home que's complau tant més en cumplir sas obligacions quant més difícils se li presentan.

La modestíssima casa del mestre, rojenca com si tota ella fos de tapia, estava situada damunt de gentil carena, separada de vehinat, tenint en la part de davant lo rústich y disminuhit porxo; á un costat, la vergonyosa era, sens pallissa, y á la banda de detrás, l'hortet alimentat d'aigua sols per lo proper bassal en que hi nadavan duas parellas d'ánechs incipients.... quan hi havia en qué nadar.

N'obstant la poquedat que revelava, per tots endrets, aquella morada exercia una impressió suau y agradable sobre qui sens prevenció la contemplava. Se pressentia ja, al ovirarla de lluny, que dins aquell cercat de tosquíssimas parets debia habitarhi gent de la bona de Deu.

Semblant presentiment se us hauria convertit en realitat visible la tarde en que'l sacerdot passá á visitar á avi y neta. Aquesta acompanyava del bras á son avi, de dret al porxo, á fi d'evitar los darrers raigs del sol, que acabavan d'invadir lo lloch en que's trobavan. Lo cuydado del acompanyar no impedia á la noya fer mitja ab afanyosa sollicitut, si bé la obligava á interrompre sa feyna tot sovint.

Arribá'l sacerdot; doná la bona tarde, y fou correspost, ab la més amable bondat, per avi y neta. Aquesta tragué una de las pocas cadiras sanceras que la casa posehia, á fi de que mossen Jesús s'asentés.

¡Enternidor espectacle l'aplech d'aquellas tres personas d'aspecte tan divers! Lo jove sacerdot, flach de rostre, pàlit més que de natural, ab aquella palidesa que infundeix la práctica de la meditació y de la virtut, contribuhint á realsar l'espíritual valer dels ulls,—dihem que'l jove sacerdot parexia, y realment venia á ésser, com una divinissació d'aquella humana desgracia representada en duas extremas manifestacions de la vida terrenal.

La donzella dexava apoyar lo bras del avi en sa falda (puix ell estava molt més bé en cadira mitjana y ella seya en alta), y era d'una boniquesa gens ni mica calcada en lo que ordinariament se'n diu boniquesa. Sens desmentir son origen rural, descubria, sí, poder bastant pera brillar en superiors estaments. Morena d'una morenor blana, viva de fesomias, tant com tímida en sos moviments y actituds, era una criatura que vos haguera guanyada tanta més voluntat quanta menos ne sollicitava. Escultor conexam que hauria sentit devot é inexplicable entusiasme artístich davant las actituds espontaneas d'aquella noya.—Al costat de son avi, que mostrava las terribles dexas de dos atachs de feridura, si poch intensos per acabarli la existencia, prou fermes pera dexarlo en un estat de funesta postració, las qualitats físicas y morals de la minyona's feyan més

notables y atrahents. Es que no hi há pas adrés ni ornat mellor pera una figura de donzella que la caritat en acció.

Lo jove sacerdot volgué sentir de llabis de la noya la explicació de lo succehit. Un cop informat, digué:

—¡Modereu vostra aflicció, avil Y tu, noya, ja que m'han dit que'l teu nom es Teresa, pensa que has de fer per manera d'ésser digna de ta virtuosíssima Patrona, y pensa que lo que més deus procurar es infundir coratge y ánimo á tos superiors: ara al teu avi, y demá al teu pare.

—¡Pobre pare!—exclamá la xicota duhentse la dreta má als ulls.—¿Quí sab quán tornarà?—

Lo vellet intentá formular analogas exclamacions, y no poguent pronunciar més que las primeras lletres, ajupí'l cap ab abatiment, moventlo després d'un costat al altre.

—Veureu—proseguí'l sacerdot:—no perdém temps, que ja se'm fá tart. Ton pare, amigueta, de segur qu'es prou cristiá pera no abandonarvos y abandonar-se ell á la desesperació, cometent cap mena de criminal atentat. Tornará; per qué no? Lo cor me diu que no ha de tardar gayre. Si no torna, bé fará á saber noticias d'ell. Entretant, dexeu per mí que duga á bon terme lo que tinch pensat. Avuy mateix vindrá á la rectoria l'alcalde y l'altre vehí principal, lo pubill Regueró, á qui he donat cita. Ja'ls hi he dit que vingan ells dos sols, que no vull tractar, per ara y tant, ab lo secretari. Bé será molt que Nostre Senyor no m'ajude pera resoldre amistosa y favorablement la qüestió. Espereu; qui té esperansa....

—¿Cóm podrem pagarli nosaltres?...

—¿Sabs com, Teresona? Primerament, resignante tu y no permetent que l'anyoransa mati á ton avi, com pot matarlo si no cuydas d'anamarlo ara y sempre y tant com pugas. Després, m'ho pagarás continuant minyona honrada y essent, ab lo temps, si Deu ho vol, exemplar esposa y mare de familia.—

Breus moments de silenci seguiren á las darreras paraulas del jove ministre de Jesucrist. Com si la Naturalesa s'hagués alegrat de sentir las, se girá una alenada de perfumat oreig, qu'embaumá'l porxo. La donzella besá la má de mossen Jesús, rihent y plorant alhora. Lo pobre avi volgué fer altre tant; mes lo sacerdot va impedirli, donantli una abrassada y obligantlo delicadament á mantenirse sentat.

—¡Sobre tot, recordat, noya!....

—¡Sí, senyor, sí! ¡Ho recordaré!—

Lo jove capellá exí de la casa.

Fosquejava ja, y emprengué depressa la camina da de retorn, no adonantse de qu'en cert paratje del atapahit bosch, no molt distant de la masieta, un home procurava amagar-se y amagar cert moble llargarut entre la espessa fullaraca.

Lo sacerdot hauria hagut d'atansarshi molt pera conèixer que aquell moble era una escala de má.

JOAQUIM RIERA Y BERTRAN.

(Seguirá.)

REVISTA DE TEATRES

No puch parlar de la companyia francesa de M. Roudil, contractada en lo teatre Principal, per que la anticipació ab que deuen escriures aquestas crònicas axis m'ho ha obligat á ferho. Procuraré cumplir en ma vinenta Revista.

En lo Liceo ha debutat la nova Empresa titulada *Societat Artística*, per estar formada d'elements del mateix teatre, com los coros y orquesta. Lo debut fou ab *Gioconda*, en que's doná á conèixer una nova artista espanyola, Matilde Rodríguez, la qual, sens ésser una notabilitat de primer ordre, personificá molt bé lo protagonista de l'òpera de Ponchielli. Com de costum, se feu repetir lo prelu di del ballable de las Horas, que fou molt bé desempenyat per la orquesta. Cal consignar, y axis ho faig, que l'hèroe de la festa fou en Mascheroni, lo mestre concertador predilecte de nostre públich.

Está contractat en lo mateix teatre lo tenor Massini. Encara que l'època de las *estrellas* ja ha pasat un poch, crech que si ve l'aplaudit tenor, la Empresa'n reportará beneficis de consideració, si no es que'ls anys hajan passat dexant rastre en las qualitats d'en Massini.

Altra companyia d'òpera ha funcionat en lo teatre del Circo. Aquest teatre, resuscitat als plens y á las ovacions ab motiu de las representacions flamencas, ha tornat á caure en ensopiment y llanguidesa ab la ausencia de la molt discutible artista Concha Martínez.

La companyia d'òpera italiana de que parlo está formada exclusivament per artistas catalans, y heus aquí un dato que mereix fixar nostra atenció. Comparant los artistas catalans qu'están en companyias de sarsuelas en un acte, ab los qu'están en companyias d'òpera italiana, tenen aquests majoria de número sobre dels primers. De manera que pot tròures la conseqüencia de que'ls nostres artistas senten l'Art més elevat que no pas los d'altras provincias, y que preferexen dedicarse á l'òpera que no pas al género de *carrer* que avuy priva, y que tants bons sous proporciona á las més declaradas mitjanias artísticas.

Tornant al Circo, després de ma digressió, s'ha representat, á més d'altras òperas més socorregudas, *El Barbero de Sevilla*, bastant ben desempenyat, encara que ab molt poca concurrencia.

Lo Teatre Catalá de Novetats ha tornat á la vida després de l'ensopiment (literari s'enten) produhit per la obra d'espectacle *Magdalena*. Gracias á Deu, las decoracions y'ls vestits reposan fins l'any que ve, y'l públich pot anarhi descansat segur de sentir comedias molt més acceptables encara que no de tan bombo ni tan trincolejadas.

Lo darrer estreno es la comedia de don Albert Llanas *Don Gonzalo*, que si no ha tingut èxit gros, ha sigut molt ben rebuda.

Ningú pot dubtar de que'l senyor Llanas coneix lo teatre, y més encara coneix la manera de fer parlar á sos personatjes un llenguatge ocurrent y sempre cult en extrem. Aquestas qualitats brillan molt en *Don Gonzalo*, ab preferencia á la pintura dels caràcters y á lo ben treballat de la trama. Lo primer acte sobretot, ab son final molt ben trobat, agrada molt al públich. Lo segon se sosté bastant bé, y en cambi'l tercer sembla completament deslligat dels altres y en cap manera sa continuació lògica y natural. Aquest defecte es fill, á mon entendre, de que'l senyor Llanas, partidari decidit de la comedia de costums naturalista, fuig de lo rebuscat y lo convencional y presenta sos arguments despullats de lo innecesari y lo balder, lo qual produheix en alguns casos, y sobre tot en *Don Gonzalo*, l'efecte de que hi han massa actes per lo senzill de l'argument.

De totas maneres, l'èxit fou just, y encara que no fos, per res més aplaudiria molt y molt la tendencia del senyor Llanas d'introduhir en nostre Teatre la comedia de costums culta y decent, que bona falta li fá. Davant d'una persona decent y honrada, cal llevarse lo barret, encara que tinga algun petit defecte físich. Davant de *Don Gonzalo*, cal aplaudir á una comedia de bonas costums.—X.

LLIBRES REBUTS

La Garba.—Ab un ben escrit pròlech del senyor Roca y Roca, acaba de publicar don Apeles Mestres un volum de poesias dignas de la ploma qu'ha escrit *Idilis, Baladas, y Cants íntims*. En aquesta última obra l'autor segueix sent lo de sempre: enamorat de la Naturalesa, escrivint sempre ab lo pensament despert, franch y pulit alhora en la expressió, però, al nostre entendre, ab planas d'una poesia superior als anteriors llibres. Per mostra, copiem en altre lloch d'aquest número una de sas poesias, presa quasi al etzar; ab ella veurán nostres lectors si tenim rahó de recomanar la adquisició de *La Garba*, qu'es de més á més un llibre elegantíssim, imprès ab pulcritud en bon paper é il·lustrat ab gran número de grabats, composicions del mateix autor, tant mestre en manejar la ploma com lo llapis.

Juventut.—Primeras poesias.—Ab aquest titol y en un elegant volumet de 110 planas, imprès á *La Renaixensa*, ha publicat una cinquantena de poesias nostre amich y company don Bonaventura Bassegoda. Son realment las primeras expansions d'una fantasia y d'un cor jove, y per lo tant plenas de calor y de tendresa, fácils en la forma y simpáticas com totas las impetuositats de la joventut. Es un llibret que's llegeix ab gust y'l recomanem als nostres lectors que'l trobarán per una pesseta en las principals llibrerias.

Evaporadors para frutas y legums, para toda mena de sustancias vegetals, minerals y animals, assegurant los mells y més fins productes assecats y la economia més important en los gastos de servey.

Pera fábricas de conservas, pera la industria al engrós, la industria de mitja producció y pera 'l traich á la menuda.

Premiats ab més de **250** medallas.

Prempsas pera la vinicultura y la cultura de las frutas y del oli. Consideradas superiores á otras máquinas d' iguais sistemas.

PH. MAYFARTH & C.^a
Tallers de construcció de máquinas agrícolas:
FRANCFORT s. M., Berlín N., Viena II y Londres E. C.
* S' envian Catálechs gratis, frants de ports. *
Desitjem entrar en relacions ab bonas casas pera la venda.

En todas las Perfumerias y Peluquerias de Francia y del Extranjero.

La VELOUTINE Polvo de Arroz especial PREPARADO AL BISMUTO.

Por **CH. FAY**, Perfumista
9. Rue de la Paix, 9, PARIS

INSTITUTO DE FRANCIA: PREMIO MONTYON
VINO DE QUINA OSSIAN HENRY
SIMPLE Ó FERRUGINOSO

El más eficaz reparador.—El mejor de los Ferruginosos
Gusto agradable. Cura la Clorosis, la Anemia, las Flores blancas, las constituciones débiles, etc.

PAULLINIA-FOURNIER, infalible contra Jaquecas y Neuralgias.
EN ESPAÑA, EN TODAS LAS FARMACIAS

Acaba de sortir. Preu: UNA pta.

JOVENTUT
PRIMERAS POESÍAS
PER
BONAVENTURA BASSEGODA

Un elegant volum de 112 planas, esmeradament imprès.
Se ven en las principals llibrerías.

COMP. LIEBIG
Las mas altas distinciones en todas las Grandes Exposiciones Internacionales desde 1867.

VERDRO EXTRACTO de CARNE LIEBIG
FUERA DE CONCURSO DESDE 1885

Caldo concentrado de carne de vaca utilísimo y nutritivo para las familias y enfermos.
Exigir la firma del inventor Baron LIEBIG de tinta azul en la etiqueta.
Se vende en las principales Droguerías, Farmacias y Casas de Comestibles de España.
En Barcelona dirigirse á los Sres. A Azéma y Jeanbernat agentes, 12 Paseo de Gracia

Arthur Seyfarth, Koestritz Alemania.

Recompensas, Primeros premios, Diplomas, Medallas de Exposiciones de Estados y Sociedades.

El más importante ESTABLECIMIENTO de CRÍA de los **PERROS DE RAZA**

para perros modernos de Lujo, Matamoros, de Salón, de Casa y Sport

Especialidades: Perros gigantes de montaña, de Terranova, de Mastiff, Dogos colosos de Alemania, Bulldogs, Mastines, Terriers, Barbits, de aguas, Mopses, Ratoneros, Gozquecillos, de Damas, de Caza, de Ganado, Galgos, Zarceros, etc., etc

Excelentes referencias.—Casa recomendada por las personas más autorizadas en Kynología; más de 10.000 cartas de agradecimiento.—Envío del Catálogo gratis y franco.—Album ilustrado, 50 Pfennige.
50 Razas distinguidas.—Exportaciones á todas las partes del mundo.—50 Razas distinguidas.

MARIPOSAS SUBMERCIBLES
Economía, Elegancia, sin olores ni humo. Treinta horas de hermosa claridad.
LA CAJITA PARA 100 Servicios : 25 Céntimos.

Lamparillas para Iglesias
Duracion : 15 Dias. LA CAJITA para dos Años : 2 Francos.
NAVEAU & Co, 22, Rue Dussoubs, PARIS
Depósito para España : N. LEJEUNE, Diputación, 381 - 1° - BARCELONA
Y EN CASA DE TODOS LOS DETALLISTAS

ASMA y CATARRO
Curados por los **CIGARRILLOS ESPIC**, 2 fr. la Cajita.
Opresiones, Tos, Constipados, Reumas, Neuralgias
Venta por Mayor : PARIS, J. ESPIC, rue Saint-Lazare, 20.
Exigir esta firma sobre cada cigarrillo.
Depósito en todas las Droguerías y Farmacias de España.

El mejor dentrífico mas agradable y, sobre todo, mas Higienico :
Agua de Philippe
empleada con la **Odontalina**
PASTA DENTARIA, VERDADERO CARMIN DE LA BOCA
PARIS
HERMELIN, 24, r. d'Enghien

FERNET-BRANCA
Especialidad de BRANCA HERMANOS, Mi. án.
Grandes recompensas en las Exposiciones Internacionales.

El Fernet-Branca es el licor más higiénico conocido. Veinticinco años de éxito en Europa, América, Oriente y África; recomendado por los principes de la Medicina, y extendido su uso en los hospitales.
Efectos garantidos por los certificados de las autoridades, de los médicos, etc.
Representados por los Sres. Polli y Guglielmi.—Barcelona.
Concessionaris per l'América del Sud: C. T. Hofer & Co.—Génova.

PUBLICACIONES DE LA ILUSTRACION CATALANA

Pessetas

Pensament de nit.—Melodia pera cant y piano. Lletra de Francesch Matheu; música de Joseph Garcia Robles. 50

Piferrer.—Necrologia, per Joan Sardá. 1

Funerals dels reys d' Aragó á Poblet. transcrit per Manuel Bofarrull y Sartorio 1

Tres englantines.—Visca Aragón!—Depressal—Ferran V.—Poesies de Ramón Picó y Campamar, prólech de Sardá, retrato per Ross y lámimes de Baixeras, Pahissa y Pellicer. 2

Memorias d' un nihilista, escritas per Isaac Paulowsky, y traducidas al catalá per Narcís Oller. 1'50

De tots colors.—Noveletas y quadros, per Narcís Oller. 3

Excursions y viatges de Mossen Jacinto Verdaguer, ilustrats per Pahissa, Pinós y Sivillá. 3

Dietari d' un pelegrí á Terra Santa, per Mossen Jacinto Verdaguer. 3

La Copa.—Brindis y cançons de Francesch Matheu (tercera edició). 1'50

Estudis de B. Galofre.—Dos magnífichs fac-símils en fototipia de Thomás y C.^a, sobre ricas cartulinas. Cada fac-símil. 1'50

Los comediantes del segon pis.—Noveleta de costums, original de Joaquim Riera y Bertran. 1'50

Gent de mar.—Drama en tres ac-

tes, per Joaquim Riera y Bertran. 2

Llibre de sonets, per Joaquim Riera y Bertran. 1'50

La bona gent.—Noveleta de costums, per Bonaventura Bassegoda. 1'50

Benet Roure.—Novela de Lluís B. Nadal. 1'50

Mala herba.—Drama en quatre actes, per F. Ubach y Vinyeta. 2

La gent de l' any vuyt.—Drama en tres actes y en vers, per mossen Jaume Collell. 2

Primer llibret de faulas de Felip Jacinto Sala. 1'50

La poesia catalana á Saragonya, per Eduart Toda. 1'50

Las Consequencias.—Novela de Antoni Careta y Vidal. 3

Cançons de Pere Serafi. 1

VERDADEROS GRANOS DE SALUD DEL D. FRANK

Querido enfermo.—Fíese Vd. á mi larga experiencia, y haga uso de nuestros GRANOS de SALUD, pues ellos le curarán de su constipacion, le darán apetito y le devolverán el sueño y la alegría.—Así vivirá Vd. muchos años, disfrutando siempre de una buena salud.

FOTOGRAFAT Y FOTOTIPIA **J. Thomas & C^a** Lauria 144 TELÉFONO 156

Reservats los drets de reproducció artística i literaria | Imp. «La Ilustración», á càrrech de F. Giró, Passaig de Sant Joan, núm. 168. | S' envian números de mostra fora de Barcelona